

Фотокілаж: Олександр Литвиненко

Нові політичні сили говорять про новий етап і нові зміни, а проблеми залишаються ті ж, українські, — нікуди вони не подінуться. Зараз, із перебігом часу, можна говорити, що прийшло нове покоління і ми маємо можливість реальних змін, необхідних Україні.

Ми фактично залишилися наодинці з велетенською проблемою чужомовного впливу на українство через інформаційні засоби. І «Просвіта», як складова частина українства, стоїть проти цієї великої антиукраїнської сили, яка фінансується, стимулюється з сусідньої держави. Путінська ідеологія — імперіалістична, вона не змінить своєї суті. Російський шовінізм на особливому піднесенні сьогодні. Не кажу про результати, які будуть у Росії нині, кажу про їхні впливи на Україну. Тож просвітянські завдання дуже серйозні.

Громадський сегмент потребує політичного опертя. Таким опертям була надія, що «ми прийдемо, ми змінимо». Але прийшли і не змінили. 2005—2010 роки — це період втрачених надій і можливостей, і для «Просвіти» також. Влада робила ставку на партії, часто ігноруючи широкий громадський сегмент, зокрема й «Просвіту». А треба було робити певні преференції для громадських організацій, сприяючи реалізації планів, проєктів, які є загальнонаціональними. Адже ми виконуємо ті справи, які не робить держава. Коли, наприклад, видаємо той же «Словник української мови», який робитимемо і в електронному варіанті, друкуватимемо додаткові накладі, не сподіваючись на державні кошти. Ми знаємо, що нам треба це робити, треба зміцнювати матерікову Україну.

Нам треба думати про покоління тих, хто

Павло МОВЧАН: «Зміцнювати національний фундамент»

Голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка — про непроминущі завдання і пріоритети просвітян у переддень 144-ї річниці.

входить у новий світ і справді змінить його, — про дітей. Що робить держава у цій ділянці? Ось ми почали новий проєкт «Дитячі сучасні пісні» — з творів Леоніда Янкового, продовжуємо наші постійні творчі конкурси — літературні й художні.

Кажу про діяльність централі Товариства, тому що про обласні об'єднання почнемо на головній раді «Просвіти». (Звіт друкуємо в ч. 50. — Ред.) Ми хочемо сконцентрувати весь зміст роботи в обласних, міських, районних об'єднаннях. Зміни відбудуться тоді, коли в областях не казатимуть: «Та це в Києві вирішують, а ми тут відсидимося». Не відсидимося. Треба всім впрягатися в плуга. Чому занепали наші лекторські групи, історичні клуби? Чому партії активізують свою співпрацю з «Просвітою», починають захищати українську мову тільки під вибори? Що вони зробили у Донецьку, в Одесі, в Херсоні, Луганську? Чи співпрацювали з «Просвітою», аби робити те, що можна робити і що робимо ми? Бо електорат не зростає в автоматичному режимі, для цього треба працювати, щоб змінити політичний клімат в Україні, а не поклатися лише на стихійний протест. Виникнуто мільярди на вибори різними силами,

зокрема й тими, хто програв. Кошти, які можна було б обернути на загальнонаціональну справу духовного піднесення. Натомість чергові обіцянки, і саме вони сформували відповідний парламент. Реальність поставана абсолютно відмінною, у духовній площині також. Кількість українських книг не збільшилася, коли не буде бюджетного фінансування, коли не будуть змінені принципи, пріоритети, що саме потрібно українцям. Де вони, дитячі фільми, дитячі диски? Ми «Просвітою», хоч і поволи, видаємо цю «Дитячу колекцію», книги, словники, іншу продукцію... І не тільки для внутрішніх потреб: до нас постійно звертаються українські громади — від Росії до Аргентини, адже держава нічого не продукує для своїх співвітчизників. Розірвана інформація, культурні зв'язки, спадкоємність. Усе треба поновлювати бо- дай за просвітянськими зразками, традиціями, яких ми дотримуємося. Хоча все ще не можемо претендувати на всеохопність старої «Просвіти», яка цим займалася — без держави, без партійних структур. Діяла єдина структура — «Просвіта», накопичуючи кошти — від внесків і благодійних датків. Нині ж візьміть будь-яку ділянку і побачите, що

це потребує певних зусиль і ресурсів. Усе так і залишиться в упадку, поки не зрозуміємо, що просвітництво — загальноукраїнська проблема не лише громадського сектору.

Як це робити? Як у нас ресурси? Нас виштовхали з інформаційного простору, який не є національним. Але ми видаємо книги й журнали в Києві й областях, реалізували за 15 років мільйонний наклад «Кобзаря»... Але ж нам потрібні мільйони примірників! Адже це найважливіший капітал — не матеріальний, а духовний, субстанційний!

Наш ресурс — ініціативи від місцевих об'єднань Товариства. У Києві редакція «Слова Просвіти» у своїй «Бібліотеці» готує до 145-ї річниці «Просвіти», що виповнюється 2013 року, два томи збірника «Просвіта: історія та сучасність». Тижневик відкриває рубрику «Просвіті — 145»: друкуватимемо просвітнянські матеріали — історичні, сучасні, широко висвітлюючи діяльність кожного об'єднання.

Готові співпрацювати з усіма національними партіями. Думаємо не про те, як достосуватися до влади, а як будувати, зміцнювати свій фундамент. «Просвіта» завжди була і є людським ресурсом державництва в Україні, представництвом українства у світі.

Микола ТАБОРИТ

Штрихи до біографії

Нещодавно, напередодні 150-річчя П. Я. Стебницького запитав у своєї колеги, Надії Кир'ян, чи знає вона що-небудь про свого знаменитого земляка з Гореничів, який 1918 року очолив Київську організацію “Просвіти”. Вона знизала плечима, але потім згадала: “А це, бува, не син того священика Стебницького, якого поховано у нас біля церкви?..”

...Для переважної більшості українців період національно-визвольної боротьби кінця XIX — початку XX століття якщо не біла, то сіра пляма нашої історії. І вини тут істориків-науковців немає. Бо тільки останнім часом у науковій періодиці опубліковано низку статей і розвідок про його життя і діяльність, вибраний епістолярій тощо. У 2008—2009 рр. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України підготував і видав дві книжки: “Є. Чикаленко і П. Стебницький. Листування. 1901—1922 роки” і “Вибрані твори”. Уже є перші захищені кандидатські дисертації на цю тему. Однак для пересічної людини його ім'я незаслужено малознане. Хоча місце його — у нечисленній когорті тих, хто наближав Українську революцію 1917-го і долучився до утвердження Української держави. Тож кілька штрихів до його життя.

З автобіографії, написаної ним власноруч з приводу обрання 1919 р. на посаду співробітника Академії наук, довідуємося, що народився він 25 листопада 1862 р. під Києвом у с. Гореничі, де його батько був парафіяльним священиком. Закінчив І-шу Київську гімназію, потім — фізико-математичний факультет Київського університету. Того ж року подався “завойовувати” Петербург.

Працюючи у головному управлінні пошт і телеграфів, починає співпрацювати з кількома фаховими журналами. Його статті і огляди з питань економіки і фінансів друкуються у “Вестнике финансов, промышленности и торговли”, “Торгово-промышленной газете” тощо. Але незабаром блискучий чиновницький кар'єри як для іногородня і людини без зв'язків у верхах буде покладено край. За підпис під протестом “Союза писателей” проти насильств над студентами-маніфестантами його як “лейб-нахала” (слова царя Ніколая II) звільняють з роботи.

З 1904 р. він працює в Торгово-телеграфному агентстві (згодом перейменоване в Петербурзьке). Після 1917-го Стебницького призначають повпредом України — комісаром у справах молоді держави при Тимчасовому Уряді Росії. Через рік, після переїзду до Києва, його призначають сенатором генерального суду Державного Сенату, він бере участь у переговорах з колишньою метрополією і навіть встигає попрацювати міністром народної освіти та мистецтва за Гетьмана Скоропадського. Цікаво, що саме його підпис стоїть на документі про заснування Академії наук.

Це — так звана титульна сторуна його життя, незмірно багатшою і багатограннішою є праця у царині української національної справи.

Його лепта у скарбницю свободи

На одній із трьох літописних старокиївських гір — Щекавиці — 1923 року його поховали. Там, де, згідно з легендою, за тисячу років перед цим упокоївся прах князя Олега. Мені не вдалося знайти могилу Петра Стебницького, як і археологам — віщого Олега. Але якщо легендарному князю споруджено два пам'ятники, то Петру Януаровичу — жодного, немає навіть скромного надгробка. Можна погодитися: і перший, і другий — постаті різної величини і різних часів, утім, об'єднує їх одне: вражаюча саможертвність в ім'я рідної землі.

Безкорисливий прагматик

Пробудження національної свідомості не завжди можна пояснити ностальгією за рідним краєм, рідними і близькими. Напевно в людині має бути ота основа людської особистості, що зветься її узагальненим словом “духовність”. І вона, безперечно, була закладена в душу Петра Януаровича як морально-етична чеснота і батьковою релігійністю, і сільським оточенням, і жадобою у всьому дійти правди.

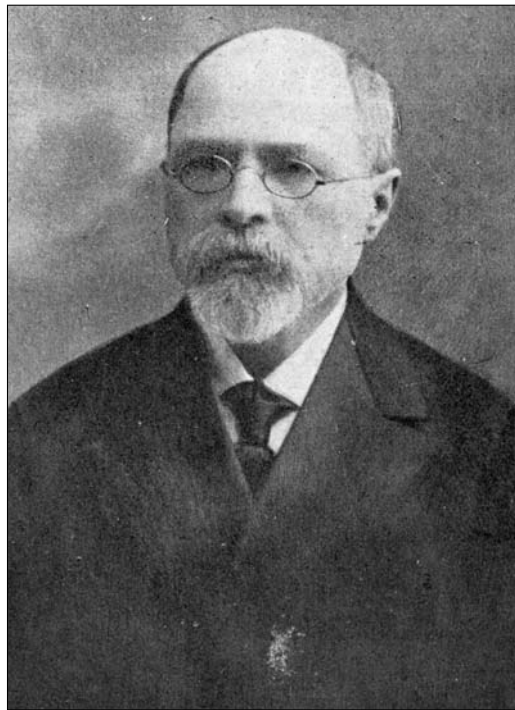
Зрозуміло, що за тих часів (один Валуєвський указ чого вартий!) імперія методично і цілеспрямовано готували з представників будь-якої національності “общероссов”. Не був винятком і Петро Януарович. Опинившись у Петербурзі, він як завжди багато читає. Останнім поштовхом до самоусвідомлення став приїзд і гастролі в Північній Пальмірі земляків — театру М. Кропивницького. Відтоді українська колонія отримує одного із найактивніших членів. Як зазначав А. Болаболенько у своїй праці “Три доли: Біографічні нариси”: жодне українське питання, що вирішувалося в столиці, не обминуло його.

А вирішувати було що. Русифікаторська політика центру, заборона українського слова важким гнітом душила будь-який прояв національного життя: освіту, культуру і навіть економіку. І коли кияни після революції 1905 р. спробували на власну всеукраїнську щоденну газету, спочатку “Громадську думку”, а потім “Раду”, Стебницький і тут підставив своє плече. По суті, він стає її петербурзьким кореспондентом, маючи і без того, крім служби, силу громадських обов'язків. У I і II Держдумах з ініціативи петербурзьких українців були засновані і видавалися друковані органи українських парламентських фракцій — “Український вестник” (1906), потім “Рідна справа. Думські вісті” (1907), де він бере найактивнішу участь. Крім цього, не будучи де-

путатом, він ще з кількома видними українськими діячами увійшов до комісії для складання законопроекту про запровадження української мови в школи. Коли “Рада”, — а було це повсякчас, — опинялася у черговій фінансовій ямі, Петро Януарович, відриваючи від себе останню копійку, посилає Євгену Чикаленку, видавцю, то 500, то 1000 крб. 1911 р. він передав у Київ для реалізації і підтримки газети 1000 примірників власної книжечки “Під стелями Думи”. Не менш частою і відчутною була допомога киянам Петербурзької Громади через “Благодійне товариство видання загальнокорисних і дешевих книг”, яким керував Петро Стебницький. Наприклад, товариство передавало їм для продажу книги за низькими цінами, нерідко нижче собівартості, а також залишки видань, що утворювалися у них на складі. Виручені таким чином кошти йшли на покриття витрат на видання “Ради”.

Петербурзька “Просвіта”

Згадане “Благотворительное общество...” у Петербурзі насправді було “Просвітою”. Як писав у статті “Петербурзька “Просвіта” (Украинская жизнь”, 1913, V) П. Стебницький: “Засноване воно в кінці 1898 р., — коли ще у всій своїй силі був секретний циркуляр, що забороняв на українській мові всі види літератури, крім чистої белетристики (так званій “закон Юзефовича” — lex Jusefoviana). При цьому спеціальному режимі, що тяжів над українською мовою, не можна було, звичайно, і мріяти про заснування в Україні громадської організації, з українською назвою і з чітко вираженим правом поширення української популярно-наукової літератури. Але в Петербурзі організаторам товариства вдалося досяг-

нути за тих часів порівняно дуже багато: метою товариства, згідно зі статутом, було зазначено сприяння “релігійно-моральному розвитку і економічному добробуту малоросійського народу”, а засобом для досягнення цієї мети — видання “дозволених цензурою і доступних по мові і викладу книг різного змісту”.

До 1904 р. Товариство видало 32 брошури, зокрема на сільсько-господарську тематику — 11, біографій — 7, белетристика — 6, з медицини — 3, з історії — 3. У наступні 8 років, коли було знято дикі драконівські заборони на українське слово, вони спромоглися видати ще 35. Саме тут видавалися найпопулярніші серед українських селян Чикаленкові “Розмови про сільське хазяйство”, що за накладом стояли на другому місці після Шевченково “Кобзаря”. В історичній серії побачила світ популярна історія України М. Грушевського, в серії “Кооперація, економіка і суспільні питання” — 9 брошур, зокрема про кредитні кооперації С. В. Бородаєвського, про кооперацію В. Доманицького, зі шкільних підручників — буквар і дві хрестоматії для позакласного читання тощо. Загальний наклад виданої книжкової продукції становив 795 133 примірники.

Засноване на засадах благодійних внесків, Товариство мало, звичайно, й невеликий прибуток. Певну частину літератури воно передавало в дар у сільські бібліотеки, окремі брошури безплатно розсилали на прохання малозабезпеченим селянам. До речі, за 14 років безплатно роздано і розіслано було понад 76 тис. примірників книжечок.

У той час, як писав Стебницький у зазначеній статті, коли львівська “Просвіта”, що працювала в терпимих умовах під австрійської України і практично не мала жодних обмежень з боку влади, підросійським просвітянам кожен крок давався великими зусиллями. Цензурні утиски С.-Петербурга щодо українців просто виходили за рамки здорового глузду. Чого була варта епопея з добуванням дозволу на друкування українського перекладу Євангелія! До речі, навіть пройшовши між цензурною і чиновницько-бюрократичною Сцилою і Харібдою, клопотання за

святе слово рідною мовою було заборонене московськими попами — Синодом.

І вирішення всіх цих питань, включно літературне редагування, коректура, зв'язки з друкарнями і навіть розсилка готової продукції лежали на плечах здебільшого однієї людини — Петра Стебницького.

Катехізис українства

Політика царської Росії щодо України ніколи не була бодай трохи ліберальнішою, ніж до інших окраїн імперії. Упродовж віків вона вміло вербувала і використовувала тих, кого нині називаємо людьми “третьої колони”. Боротьба українців за свободу і власну державу рясніє провокаціями засланця “козачків”, нищих і продажних наших землячків. Постійну полеміку з ними (В. Шульгиним, П. Флоринським та ін.) доводилося вести Сергію Єфремову, іншим українським публіцистам. Не оминула ця доля і Петра Стебницького.

1912 р. у Києві з'явилася книжка С. Щоголева “Українське движение как современный этап южнорусского сепаратизма”. За задумом російських шовіністів вона мала послужити офіційним приводом до тотального наступу царизму на український рух. П. Стебницькому і О. Лотоцькому доручено було написати книгу-відповідь “Украинский вопрос”, де з науковою скрупульозністю, ґрунтовними аргументами в науково-популярному викладі довести до відома влади й демократичних сил Росії нашу історію, стан і вимоги українського народу. За короткий термін вони блискуче виконали цю роботу. До її підготовки і написання було залучено багато наукових і статистичних джерел, висновків науковців, представників громадськості, державних установ. На тривалий час книжка стала “катехізисом українства”. Своєї актуальності, враховуючи історичний момент, не втратила вона і понині.

“Украинский вопрос” складається з чотирьох розділів: I. Основні елементи української національної ідеї; II. Український національний рух в минулому і нині як вираження національного самовизначення; III. Національні надбання українства; IV. Українство у ставленні до російської державності і культури. Наприкінці проаналізовано офіційну ідеологію великоросійського централізму, економічні наслідки репресій, безперспективність асиміляції українців, а також перспективи протипуукраїнської політики царизму. Чільне місце в роботі посідає проблема рідної мови.

Полпред, державник

У згаданій книжці, у підрозділі “Українська мова як найважливіша і яскрава риса народної індивідуальності” автори наводять вислів А. Н. Пипіна: “Все, що тільки становить індивідуальність народу, зводиться в кінцевому результаті до мови; решта елементів, що утворюють індивідуальний народний організм, — почуття, уявлення, звичай, суспільний і політичний устрій — можуть змінюватися, не впливаючи на самобутність народної індивідуальності, доки народ зберігає свою мову”. Звернення до авторитетів історико-

Фото Надії Кир'ян

філологічної науки не випадкове. Адже Петро Стебницький, уважно і прискіпливо відстежуючи все, що публікувалося з проблем мови (знав кілька іноземних мов), ретельно вивчав і аналізував мовну політику в інших країнах і робив відповідні висновки. Як публіцист, проблему мови він поклав наріжним каменем у багатьох своїх публікаціях.

Чи не вперше до цієї теми звертається 1898 р., коли у “Санкт-Петербурзьких ведомостях” було опубліковано його матеріал “К полемике о малоросийском языке”. За якийсь час там же з’являється “Язык и школа”. Навіть 1918 р., перебравшись у Київ, перебуваючи на державних посадах, Петро Януарович не полишає головної теми — мови. Тим паче, що зі здобуттям українцями власної держави мовна ситуація змінилася мало. У газеті “Нова Рада” (“Рада”) продовжують з’являтися його публікації: “Про чистоту мови”, “Слова та діла”, “Був собі Сашка...”, “Державна мова” тощо.

В останній він резонно зазначає: “В основі нової української державности лягла стара національна культура і національна стихія в її питомих формах, а перш за все — рідна мова тридцятимільйонного українського народу. Нікому й на думку не впадало брати на сумнів питання: а яка має бути державна мова в Україні?” І далі: “Неукраїнські елементи людности скаржилися на занадто поспішну українізацію школи, протестували проти ламання старих порядків, але ніхто не зважався підносити голос проти ідеї українізації, проти самої української мови і її прав...”

В окупованому більшовиками Києві, навіть коли М. Щорс своїм наказом заборонив “Раду”, Стебницький знаходить можливість вийти до читача. Завжди зважений і коректний у “Феклінній вірі” (“Промінь”, 1919, № 29), він не втримується: “Московська пиха — це ж одна з кардинальних підвалин і московської культури і московської державности. Через усю історію Москви і Росії проходить ця характерна національна риса”.

...Не минула його і більшовицька тюрма, але завдяки численним клопотанням широкої української і навіть неукраїнської громадськості, і насамперед Академії наук, де він працював, його звільняють. В Академії він разом із Г. Голоскевичем, С. Єфремовим, А. Кримським, М. Грінченко та ін. працював у Комісії “Словника живої мови”. Не минути йому було долі Єфремова і переважної більшості національно-свідомої української інтелігенції. Але був ще тільки голодний 1921 рік. П. Я. Стебницький хронічно голодував, але продовжував працювати. “Страшні то були часи, — напише в своїх спогадах про Стебницького його колега Є. Бігановська, — всі ми були завжди голодні і смачно їли тільки в думках”. У нього почалася дистрофія. Через рік він захворів і потрапив до лікарні. Коли його провідали, “Петро Януарович лежав на боці, згорнувши до купи свої кісточки... тіла вже на них не було...”

14 березня 1923 р. його не стало. Він поклав у скарбницю свободи найбільше, усе, що мав. “Бо всі клали від лишка свого, а вона поклати з убогства свого все, що мала, свій прожиток увесь...”

Славню України — півтора століття

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Написати вірш, який би надихав народ, — мрія кожного поета. Утім, така місія випадає лише обраним. Серед них Павло Чубинський, котрому справді усміхнулася доля.

Спонукала до написання вірша непроста суспільна ситуація, що склалася у другій половині XIX ст. Тож зрозуміло, чому поезію “Ще не вмерла Україна” Павло Чубинський не включив у свою першу друковану збірку. Але це не означає, що поет, громадський діяч приховував свої патріотичні почуття. Навпаки, він був активним учасником “Громади”, національно-культурного осередку української інтелігенції, і саме за участь у київській “Громаді” та складання “обурливих” пісень Чубинського звинуватили, арештували і покарали засланням.

Тим часом поезія “Ще не вмерла Україна” поширювалася серед небайдужих, і вже жодна цензура й царське покарання її не зупинили.

Щодо історії написання вірша. Чубинський із цього приводу широкого розголосу не робив. Наголював лише на тому, що цей вірш — експромт. Як відомо, у найманій квартирі Павла Чубинського у київському домі купця Лазарева часто збиралися “громадівці”. Серед них були й студенти-серби. Одного разу на вечірці вони заспівали сербську пісню, де були такі слова: “Серце біє і кров ліє за свою свободу”. Господаря вразив цей мотив. І на почуту мелодію він склав “український” приспів, де був рядок — “Ще не вмерла Україна”.

150 років тому поет Павло Чубинський написав поезію “Ще не вмерла Україна”, яка стала славнем незалежної держави.

Гурт швидко вивчив написане і під диригуванням Чубинського заспівав українською.

Це було перше пісенне виконання твору. Потім вірш опублікували у часописі “Мета” 1863 року, публікація потрапила до Михайла Вербицького, українського композитора, хорового диригента, священика, пароха церкви у селі Млини, що неподалік Перемишля. Ось що згадує його нащадок Володимир Сиротенко (Вербицький): “Це число журналу катехит Перемишльської семінарії о. Юстин Желехівський відвіз своєму побратимові, Млинівському священику Михайлу Вербицькому. Отець Вербицький фанатично любив Шевченка, мріяв покласти на музику всі його вірші. Отже, отри-

мавши журнал, він вже через тиждень поклав на музику всі чотири вірші. Вже в грудні на зібранні громади Перемишльської семінарії вперше пролунала “Ще не вмерла Україна”. Ректору настільки сподобалась пісня, що він рекомендував семінаристам поширювати її серед прочан, а о. Вербицького попросив зробити з солоспіву хорал. І вже на свято Івана Хрестителя перед багатотисячним натовпом перемишльців пролунав могутній хорал у виконанні зведеного хору. Присутньому на святі єпископу Полянському, засновнику першого українського театру, так сподобався хорал, що під час відкриття українського театру у Львові постановкою оперети Карла Гайнца “Запорожці” він нака-

зав режисеру вставити в дію виконання “Ще не вмерло Запоріжжя”. В програмках же була “Ще не вмерла Україна”. Ранком, на другий день після вистави, “Ще не вмерла Україна” співав весь Львів. Галичани вважали, що слова пісні написав Т. Шевченко. Тому і стала ця пісня Гімном, спочатку Західної України, а потім УНР. А “Марсельєзу Громади”, яку написали студенти, незабаром забули...”

1939 року саме вірш “Ще не вмерла Україна” затвердили славнем Карпатської України. А ось за радянських часів ця пісня була під забороною.

15 січня 1992 р. музичну редакцію Державного гімну затвердила Верховна Рада України, про це записано у Конституції України. Проте лише 6 березня 2003 року ВР України ухвалила Закон “Про Державний гімн України”. Законопроект пропонували затвердити як Державний гімн Національний гімн на музику Михайла Вербицького зі словами тільки першого куплета і приспіву пісні Павла Чубинського “Ще не вмерла Україна”. Водночас перша строфа гімну пропонувалася у такому вигляді — “Ще не вмерла України і слава, і воля”. Цей закон підтримали 334 народні депутати з 433. Відтак із ухваленням цього закону Стаття 20 Конституції України набула завершеного вигляду. Національний гімн на музику Михайла Вербицького отримав слова, віднині затверджені законом. І хоч вони дещо різняться від первісних, написаних півтора століття тому, дух у них залишився той же — до глибини український.

Світлана МУШТЕНКО,
старший науковий співробітник
Музею театрального, музичного та
кіномистецтва України

Цього року культурна громадськість України відзначає 130-річчя створення першого українського професійного театру корифеїв (1882 р.), який відіграв значну роль у загальному процесі розвитку нашої культури та формуванні нації.

Його засновником та організатором став Марко Лукич Кропивницький. Це був не лише актор, а й режисер, драматург, композитор, виконавець музичних творів, художник, педагог та організатор театральної справи.

В історії культури важко знайти сім’ю, яка б дала таке сузір’я талантів, як скромна, роботяща сім’я Тобілевичів, де було шестеро дітей і четверо з них стали корифеями національного театрального мистецтва: драматург і актор Іван Карпенко-Карий, актори Микола Садовський і Панас Саксаганський, їхня сестра — відома актриса і співачка (померла у 36 років) Марія Садовська-Барілотті. Усі вони продовжували розвивати славу спра-

Гордість нації

ву зачинателя і, як його називали сучасники, батька українського театру М. Л. Кропивницького.

Найдіяльнішим після Марка Кропивницького був Микола Карпович Садовський (Тобілевич-середній). Його життя було бурхливе, насичене мистецькими і громадськими зверненнями, — починаючи від російсько-турецької війни 1877—1878 рр., у якій він брав участь і отримав Георгіївський хрест за хоробрість, і в подальшому — боротьба за права українського слова й театру в умовах заборони.

Скрізь, де українські актори давали вистави, вони мали незмінний успіх. Навіть реакційна преса не могла вже ігнорувати або замовчувати це значне і своєрідне явище — появу Театру корифеїв.

І тільки на початку XX ст. актори мали щастя отримати “свою хату” — театральне приміщення.

1907 року Миколі Карповичу Садовському вдалося відкрити у Києві постійний український театр.

Народний дім у Києві

Трупа театру кирифеїв. 1886 р. Перший ряд зліва направо: М. Садовський, Г. Затиркевич-Карпинська, М. Кропивницький, М. Заньковецька

Дарма, що актори, як і раніше, називалися малоросійськими або просто російськими, дарма, що з великими труднощами орендоване приміщення Троїцького народного дому (нині це приміщення Театру оперети) було далеко від центру. Тут, у цьому великому і не дуже затишному будинку, де раніше виступала російська драматична трупа “Товариства грамотності”, все переробив М. К. Садовський.

Як керівник, він надавав однаково великого значення і зовнішньому, і внутрішньому вигляду театру. І в цьому він був схожий на великого К. С. Станіславського.

М. Садовський зробив свій стаціонарний театр по-справжньому народним не тільки в репертуарі, а й у доступності його відвідування. Ціни на квитки були значно нижчими за інші київські театри, навіть по десять копійок за місце, тоді як в Оперному і Соловцовському (Російський театр, тепер — Театр імені І. Франка) найнижчі ціни — по 32 коп. за місце. Місць у театрі Садовського було лише близько 600, а в

Оперному — вдвічі, у Соловцовському в півтора раза більше.

Дешеві ціни на місця сприяли тому, що в цей Український народний театр йшли люди з усіх передмість — Деміївки, залізничної Солом’янки, робітничої Шулявки...

Театр Садовського успішно пропрацював у Києві сім років: із 1907 до початку Першої світової війни 1914 р. Тоді царський уряд припинив не тільки існування цього театру, а й узагалі всіх українських газет, журналів, книгарень.

Сила й роль корифеїв були у тому, що вони, створюючи репертуар, формували по-справжньому народний національний театр, впливаючи цим на свідомість людей. Вони створили школу акторської та режисерської майстерності і, працюючи в умовах заборон із боку царського уряду, піднесли український театр на значно вищий щабель професіоналізму, зробили його впливовим і визначальним чинником національної культури. Завдяки їхній діяльності II пол. XIX ст. увійшла в історію української культури як “золотий вік” театру.

“Просвітянська праця, особливо сьогодні, українська потрібна для зміцнення та розбудови української державності”.

Ярослава Салаш зі своїми вихованцями

Володимир ГОЛИНСЬКИЙ, голова товариства “Просвіта” у Рудках

Хоча в Рудках, повітовому містечку Львівщини, товариство “Просвіта” було офіційно засноване 1912 року, у навколишніх селах проводили просвітницьку роботу щонайменше з початку ХХ ст. Це стосується, як свідчить просвітнянський архів, сіл Хишевичі, Подільці, Новосілки-Гостинні, Вошанці, Загір’я та Угерці Винявські. Ці просвітнянські осередки очолювали отці-народовці: о. Степан Онишкевич, о. Яків Косоноцький, о. Айталь Ковальський, о. Семен Кульчицький, селянин Юрко Пастернак та єдиний у нашій околиці дідич-українець Михайло Малецький. Саме завдяки його матеріальній підтримці закуповували просвітнянську літературу, розбудовували хатичитальні, було збудовано і задіяно українську бурсу в Комарному, містечку, що належало тоді до Рудківського повіту. Засновано дитячий садок в Угерцях Винявських, виділялися кошти для української гімназії ім. Грінченка у Львові, ремонтували та будували церкви у Вошанцях та Угерцях Винявських, засновували товариства “Сільський Господар”, “Рідна школа”, кооперації: торгово-збутову, молочно-харчову, з виробництва дахівки взаємін селянських стріх, з виготовлення меблів із лози, з виробництва торфу для селянського опалення... Саме через кооперацію українським селянам вдавалося здобувати кошти для навчання своїх дітей у середніх та вищих навчальних закладах тодішньої Австро-Угорщини. По селах створювали хори, що будили любов до української пісні, драматичні гуртки, українськомовні школи, які несли народове українське слово, пісню, книжку, історію рідного народу, що сприяли відродженню національної ідеї. Просвітняни проводили передвиборну агітацію за своїх кандидатів до галицького та віденського парламентів, відзначали Шашкевичеві та Шевченкові свята. 1911 року у Вошанцях, у великому поміщицькому орендованому приміщенні, прикрашеному портретом Тараса і вишиваним рушником, було проведено вечір до 50-х роковин смерті Т. Шевченка із залученням шкільної дітвори, яка декламувала Кобзареві вірші та співала українських народних пісень для сільської громади. 1914 року у центрі села встановлено пам’ятний знак — триметровий стовп у вигляді піраміди зі словами Шевченка. Залишилися цікаві документи про відзначення Шевченкового столітнього ювілею у Рудках — оголошення з планом проведення свята. 1913 року хворому Іванові Франку вчитель Михайло Пилипчак, секретар повітової “Просвіти” в Рудках,

визволив грошову допомогу від української інтелігенції повіту. Створювалися спортивно-патріотичні товариства “Пласт”, “Січ” та “Луг”.

А з розвалом Австро-Угорської імперії рудківські просвітняни творили Українську державу в рідному містечку та на його околицях: встановили тут Українську владу без єдиного пострілу, як згадував о. Степан Онишкевич. Просвітняни організували ЗУНРівську владу і чинили гідний опір польським інтервентам. Восьма Самбірська бригада, створена на основі військової групи “Рудки”, мала свого літописця — Івана Карпинця, який описав у деталях події, пов’язані з діяльністю восьмої Самбірської бригади у боротьбі Української Галицької Армії за Україну. Майже всі вони, захисники української державності, хто вижив у вогняній завірюсі, були покарані концтаборами, чи польськими, чи згодом совдепівськими. Їх переслідували до кінця життя, якщо не емігрували.

У міжвоєнному двадцятиріччі з великими труднощами відроджується “Просвіта” на Рудківщині, перед якою стояли проблеми захисту рідної мови і школи, церкви, історичної правди у боротьбі за рідну Державу. Патріотичне виховання у всіх сферах життя було заборонено, українців переслідували, арештовували. А з приходом перших “визволителів” у вересневі дні 1939 року “Просвіту” закрили. На її діячів почалися нові гоніння.

У нашому музеї-світлиці зберігається світлина, на якій зображено учасників повітового семінару просвітнян 1939 року. Після вересневого “визволення” з дев’яти очільників повітової “Просвіти” та “Рідної школи” директора “Масло-

Традиції і сьогодення

До 100-річчя товариства «Просвіта» в Рудківщині

союзу” інженера Гриця Лесюка вислали робити масло аж у Казахстан, а голову “Рідної школи” лікаря Михайла Керничного енкаведисти арештували і згодом розстріляли у самбірській тюрмі, решта тихенько влаштувалася працювати у сільських школах (тоді бракувало учителів, і хто мав середню освіту, міг одержати працю у сільській школі).

Поступово енкаведисти винохували хто є хто... Та початок війни 22 червня 1941 року завадив їм завершити знищення найактивнішої інтелігенції нашого повіту. 1944 року елітна частина рудківської інтелігенції не хотіла вдруге бути визволеною радвладою, емігрувавши на Захід у пошуках особистого захисту та збереження своїх родин, розселившись по європах, америках та австралії. Дехто з них залишив свої друковані спогади про діяльність на рідній землі. Ці матеріали роками збирали активісти і тепер вони зберігаються у нашій просвітнянській бібліотеці.

1991 року “Просвіта” у Рудках відроджується разом із відродженням нашої державності. Перед нею стоять завдання воскресити те, що ховали від народу, обривували, замовчували, усе, що пов’язане з відродженням України як незалежної держави.

2006 року просвітнянський Народний дім, що був уже “прихвизаний”, за діяльного допомогою Ярослава Пітка, голови Львівського об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка, було повернуто просвітнянам і облаштовано там нашою громадською Музей-світлицю визвольних змагань Рудківщини. Відремонтовано цю історичну будівлю за кошти, виділені оргкомітетом із відзначення 150-ї річниці Івана Франка на Самбірщині, куди тепер входить більша частина Рудківщини. (Бо ж наші діди та прадіди 1897 року віддали свої голоси Івану Франкові як майбутньому вимірному парламентареві від нашого виборчого округу до Віденського парламенту. У Рудківському повіті Іван Франко вибори виграв, хоча загалом по окрузі тодішня адміністрація Галичини його до парламенту не пустила).

У нашій світлиці представлена діяльність місцевих державників: це матеріали тодішньої преси, документи, меморіальна література учасників історичних подій, ціла галерея портретів активістів, які кли-

чуть нас до діяльності в розбудові сучасної України... (На виборах до Верховної Ради України 28 жовтня 2012 року рудківчани віддали перевагу більшості голосів за об’єднану опозицію до нинішньої влади.) У світлинах ми намагалися експонувати основні етапи боротьби за незалежність України у місті...

До Музею-світлиці приходять учителі, старшокласники, студенти, усі, хто шанує історію рідного краю. Їм надаємо науково-популярну консультацію, літературу чи допомогу у вивченні історії нашого краю. Пишаємося, що переможець IV етапу Всеукраїнської олімпіади з історії, слухач Самбірської районної Малої Академії Наук (секція історії) на базі Чайковицького НВК, яку веде заслужений учитель України пані Ярослава Салаш, Михайло Копач черпав знання з бібліотеки нашої світлиці. Нині він студент історичного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка.

Наші просвітняни беруть участь у вечорах, сільських сходах та академіях сусідніх сіл, де досліджується історична цікавинка села, важлива подія чи особистість. Наприклад, на сільському сході села Загір’я обговорювали успішну діяльність “Просвіти” у довоєнний час. Учасникам сходу дарували світлинки з просвітнянами їхніх сіл вісімдесятирічної давності, на яких були зображені їхні батьки та діди (з ласки односельчанина пана Івана Гошмана), а рудківчани загір’янам подарували портрет авторитетного засновника “Просвіти” в їхньому селі. Обговорювалася непотрібна заміна академію, присвячену Памві Беринді, укладачу першого українського словника першої третини XVII ст. під назвою “Лексикон славено-росский альбо імен толкование”. Література наша дає неточні дані про походження цього українського лексикографа. А на академії з’ясувалося, що шляхетський куток села Чайковичі носить донині ім’я Беринди і що ця назва походить від тюркського племені берендеїв, що були запрошені київськими князя-

ми на Поросья воювати за Русь. Імовірно, що частина їх була спрямована на Подністров’я з важливими тоді завданнями оборони Русі на заході. До речі, Беринди чайковицькі донині, не дивлячись на тисячолітню природну асиміляцію з місцевим населенням, в очах своїх мають оте “щось” тюркське. Таким чином, писана історія села подовжена на 350 літ місцевими пошанувачами і дослідниками рідного краю. До того, багато дітей промовляли на академії до своїх слухачів піснями та віршами: без рідної мови — немає України! До цього серцем і душею доклалися шкільні вчителі історії Ярослава Мирославівна Салаш та літератори Ганна Петрівна Доротяк та Петро-неля Іванівна Щурко...

Отець Юрій Кміт, активний просвітнянин повіту з Чайкович, зібрав матеріали до бойківського словника; друкувався у міжвоєнний час у журналі “Бойківщина”. До 100-річчя “Просвіти” на Рудківщині через місяць-півтора підготуємо вечір, присвячений Михайлові Малецькому у його Угерцях Винявських, нині Зелений Гай, одному з перших почесних просвітнян краю, що подарував свій маєток із 354 моргами поля та лісу “Просвіті”. Він один із перших зачинателів просвітнянської діяльності на Рудківщині. Був плідним народним добродієм, наближав відродження незалежної України. Подарований пам’ятний портрет, намальований рудківським митцем Михайлом Белеєм, красуватиметься у місцевій бібліотеці, яка носить ім’я Михайла Малецького. Він нагадуватиме кожному читачеві бібліотеки про славного українського Патріота-Добродія з Зеленого Гаю. Рудківський Народний дім — також із його просвітнянського дару!

Добре було б нині просвітнянському товариству мати допомогу від держави, бодай якісь кошти на придбання музейного реманенту та на ремонт знищеної часом старої нашої будівлі. Адже просвітнянська праця, особливо сьогодні, українська потрібна для зміцнення та розбудови української державності. До неї треба залучати молодь, бо нинішні просвітняни — це переважно люди старшого покоління, пенсіонери... Треба шукати добродіїв. Без таких тепер не обійтися!

Тож хочемо через “Слово Просвіти” подякувати просвітнянським добродіям, оберегам історичної справедливості нашого куточка України. Хто вони нині є у наших рудківських умовах? Горджуся тим, що мої дуже давні учні або діти моїх колег, нині досвідчені й заслужені лікарі, господарники, службовці розуміють потребу часу і сприяють нашому товариству, допомагають триматися. Це добродії: Микола Походжай, Іван Романяк, Ольга Палій, Роман Мариняк та інші. Завдяки їм підреновано Музей-світлицю визвольних змагань Рудківщини. Шана вам, друзі, просвітнянська честь і хвала! На жаль, нині неоправною шкодою є те, що певна частина нашої громадськості, особливо вчительство, позбавлена просвітнянської активності через державну політику табачництва в галузі освіти та культури. І на це не легко шукати раду...

Оглядаючись на столітню діяльність “Просвіти” на Рудківщині, думаю, що цьому Товариству треба ще активніше жити і працювати для України, бути надійним оберегом рідного слова, історії та Держави!

Загір’яни відзначили свято “Народ праці”. 5. 10. 1927 р.

Чим ближче до Києва, тим більша підтримка

Галина ЄГОРОВА

Продовжуємо інформувати про подорож Олега Ткаченка, голови Запорізького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Завершити акцію він планує у день відзначення 144-ї річниці товариства “Просвіта”.

14 листопада від величного пам'ятника Прометею, що висо́че над Дніпродзержинськом, Олег Ткаченко продовжив свій шлях. Згідно з планом, він відвідав Верхньодніпровськ, Пушкарівку, Домоткань, Павлівку, Куцеволівку (Кіровоградська обл.), Кам'яні Потоки (Полтавська обл.) і 19 листопада увійшов у Кременчук.

Олег Ткаченко побував на козацькій могилі в селі Дніпрова Кам'янка Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, де поховано козаків, що загинули під час відступу Івана Мазепи з поля Полтавської битви. На могилі стоїть козацький хрест, а

Олег Ткаченко та О. Доценко (відповідальний секретар Черкаської “Просвіти”)

поруч широкий Дніпро. Серед визначних місць голова запорізької “Просвіти” в селі Павлівка відвідав 300-літній дуб. 17 листопада зустрівся з мешканцями села Куцеволівка Онуфріївського району Кіровоградської області. Поспілкувався не тільки з дорослими мешканцями, а й з першокласниками місцевої школи. Далі вирушив до села Кам'яні Потоки Полтавської області, де відбулася зустріч із викладачами місцевої школи та її вихованцями.

Всюди українські громади приєднуються до вимог Олега Ткаченка й підписують їх. І чим ближче до Києва, прихильників цих вимог більше.

19 листопада у Кременчуці

він мав зустріч із просвітянами й освітянами міста, а також провів прес-конференцію, на яку запросили місцеві ЗМІ. Подякував за теплий прийом, за підтримку його вимог і зазначив, що “дедалі більше громадян України встає з колін, бажаючи заявити, що ми — Українці та що нас нікому не розділити і не подолати!”

Гостинно зустріла нашого мандрівника Черкащина. Відбулися зустрічі, на яких люди активно підтримували “Вимоги” своїми підписами.

Холодний Яр, Мельники, Медведівка, край, де гуляє дух славних козаків Коліївщини та визвольних змагань 18—22 рр. ХХ століття, поєднався з Духом Січі, який приніс із собою Олег Ткаченко до дуба Максима Залізняка від Запорізького дуба та острова Хортиці.

26 листопада поспілкувався з просвітянами та дітьми в дитячій бібліотеці. А 27 листопада відбулася прес-конференція та зустріч з прихильниками. Після чого Олег Ткаченко вирушив до Канева, до нашого батька Тараса Шевченка.

3 грудня Олег Валентинович дістався Переяслава-Хмельницького, мав нагоду побувати в університеті, де саме відзначали 290-річчя з дня народження Григорія Сковороди. Далі шлях проляже через населені пункти Мирне, Бориспіль і Шасливе. І нарешті — до Києва, де передасть керівництву вимоги на захист української мови з підписами тисяч людей. А ми зможемо з ним поспілкуватися.

«Україна читає? Так!»

Ірина ЗЛОБІНА,
м. Харків

Нещодавно представники харківського осередку “Молодої Просвіти” побували на Валківщині з акцією “Читає Черемушна”, що відбулася в межах проекту В. Афанасьєвої “Україна читає”. Протягом місяця тривав збір книг для сільської бібліотеки: усі охочі приносили українськомовні друковані видання до кав'ярні “Золотий дукат”, що у Харкові, по вулиці Червонопрапорній, 6. Багато книжок із різних куточків України надходило до Черемушної поштою. Близько 500 зібраних примірників урочисто передали бібліотеці. Половину з них принесли небайдужі харків'яни, і це дуже радує. Чимало книжок, а також дисків передало з Києва Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Особливу цінність становить новий Великий тлумачний словник сучасної української мови, який стане у пригоді учням, учителям, кожному, хто хоче удосконалювати знання рідної мови.

“Молода Просвіта” підготувала культурно-мистецький захід, присвячений пам'яті пись-

менниці Марусі Вольвачівни. Це був чудовий подарунок черемушнянам до Дня працівника сільськогосподарства. Просвітяни розповіли про своє знайомство з Черемушною, яке відбулося завдяки творчості їхньої славетної землячки, згадали життєвий шлях письменниці. Голова “Молодої Просвіти” Харківщини М. Дюженко розповів про організацію та її діяльність, поділився планами на майбутнє.

Концерт розпочало родинне тріо бандуристів — В. Ліра з доньками. Вони заспівали відомі народні й авторські українські пісні, влаштували пізнавальний конкурс для малечі. Естафету перейняв харківський бард М. Воловик. Наприкінці виступу всі заспівали відомі пісні разом із паном Михайлом.

“Молода Просвіта” Харківщини щиро дякує селу Черемушна та його мешканцям за теплий, гостинний прийом! А також усім, хто долучився до акції “Україна читає”, надихав, підтримував, допомагав організувати захід.

Дуже вдячні за вагомий внесок у справу Павлові Мовчану — голові ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

Душа болить за українську мову

Ірина МОЛЧАНОВА,
член ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка,
м. Маріуполь

У газеті “Донецчина” за 20.11.12 р. вміщено дві великі статті про українську мову. На першій сторінці — звіт про обласну науково-практичну конференцію на тему “Мова — глибина тисячоліть” (автори Л. Чернікова, Т. Харахоріна) з докладним переліком усіх, хто виступав, і без жодного аналізу реального становища української мови на Донеччині.

Коли читала цю офіційну доповідь, так і хотілося запитати високих промовців: чи доводилося їм особисто спілкуватися з діточками українською у так званих “українських групах” дитячих садків. Мені доводилося. Виявилось, коли діти на привітання можуть відповісти “Доброго ранку” — це вже перемога! Більше нічого вони не знають. Проте вихователі, які й самі не володіють українською, вважають, що того цілком досить. Отже, читаючи цю “передовицю”, в душу мимоволі закралася думка, що поважний захід, організований Донецькою обласною адміністрацією, зроблений для замулення очей громадськості й для того, аби

показати “клятим націоналістам”, що й на Донеччині плекають українську.

Але як почувається українська на Донеччині та загалом в Україні, демонструє “крик душі” письменника з Єнакієвого Василя Чубенка на третій сторінці газети. Він зауважує, що “мова нашого розшарпаного сьогодення” зіпсована суржи́ком, який проник не лише на сторінки небагатьох українських видань, а й щоденно його поширюють невігласи-журналісти з центрального ТБ. Із боєм пише: “В Україні, здається, набирає сили все неукраїнське. Українська мова задекларована як державна, а податки, якими обкладаються українські книжки — запаморочливі. У Донецьку й Макіївці батьки учнів воюють проти закриття трьох українських шкіл...”

За цих умов ухвалення закону про регіональні мови, зазначає письменник, “це державна зрада, прощення якій немає”. Далі він закликає: “Ми всі повинні бути відповідальними за стан української мови. Згадаймо Францію, де застосовуються санкції до тих, хто шкодить державній мові. Станьмо незборимим муром проти підступів байстрюків різного ґатунку!”

Розмовляймо українською!

Олег Ткаченко зі школярами села Куцеволівка

Раїса ТАНАНА,
завідувач відділу Шевченківського національного заповідника, заслужений працівник культури України

Небагатолюдним видався для Тарасової гори останній день осені.

Спочатку до могили Кобзаря йшли поодинокі відвідувачі. Згодом під звуки безсмертного Шевченкового “Заповіту” піднялася група молоді. Це були студенти Київського державного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Ушанувавши хвилиним мовчанням світлу пам'ять поета, вони зайшли оглянути нову експозицію музею.

Кожен, хто піднімається на вершину Тарасової гори, заходить і до відновленого першого народного музею Кобзаря — Тарасової світлиці. Тут часто відбуваються зустрічі з цікавими людьми. Тож і цей день подарував нам незабутню зустріч із Олегом Ткаченком, головою Запорізького обласного об'єднання товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка. У музеї були присутні чле-

На поклін до Кобзаря

ни Канівської міської “Просвіти” на чолі з головою В. В. Носенко та Василь Бенюк з Івано-Франківська.

Олег Валентинович, перш ніж дістатися до Канева, пішки подолав 430 кілометрів, пройшовши Запоріжжя, Дніпропетровськ, Кременчук, Світловодськ, Чигирин, Черкаси. Далі його маршрут пролягатиме до Києва через Переяслав-Хмельницький та Бориспіль. У Києві 8 грудня він візьме участь в урочистих зборах із нагоди 144-ї річниці створення товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка.

Зацікавлено слухав наш гість розповідь про багатолітнього охоронця Шевченкової могили І. О. Ядловського у його відновленій кімнаті. У Тарасовій світлиці увагу Олега Валентиновича привернув “Кобзар” Т. Шевченка 1884 року, виданий у С.-Петербурзі, і саме цього року поблизу Шевченкової могили й була збудована на народні кошти хатина для сторожа. Такий “Кобзар” був пер-

шим експонатом у Тарасовій світлиці, його приніс сюди палкий шанувальник Тараса Шевченка, педагог, охоронець поетової могили В. С. Гнилосиров.

Олег Ткаченко розповів, як щороку в березневі дні в школах Запоріжжя організовує вечори, присвячені Кобзарю. А 22 травня цього року, з нагоди 151-ї річниці перевезення і поховання поета в Україні, голова Запорізької “Просвіти” організував з учнями біля пам'ятника Т. Шевченку читання його творів. Протягом семи годин присутні мали нагоду слухати улюблені вірші із “Кобзаря”.

На спогад залишив у книзі вражень запис: “Прекрасна затишна хатина, вона навіть спогади та думки про ту Справжню Україну, яку ми шукаємо на своїй землі. Подяка всім, хто дбає про наше майбутнє, дбаючи про минуле”.

На прощання ми побажали Олегу Валентиновичу успішно завершити ходу і вручили йому на згадку скромні сувеніри.

“На глядачів дивляться живі людські очі, вони наскрізь пронизують, пропікають їхні душі й запитують”.

Валерія Франчука вітають земляки-подоляни

Микола ЦИМБАЛЮК
Фото Миколи ШАФІНСЬКОГО

Неєвропейським шляхом

Дорога до багатотисячної подільської твердині — Меджибожа — була неблизькою: 350 км. Тож із Києва виїхали вдосвіта. Коли позаду вже був Житомир, вирішили (на пропозицію Валерія Олександровича) заїхати на кілька хвилин у мальовничу й святу місцину — Тригірський монастир.

У майже порожній церкві якраз ішла вранішня відправа. Триголоський хор на крилосі виспівував молитву. Зайшовши, запитали у крамарки з храмової лавки свічок. Молодиця з рязанським акцентом як крижаною водою нас облила:

— Сейчас ми не прадаймо! — і забрала геть.

Що поробиш. Перехрестившись, знічені й приголомшені “московським духом”, мовчки позадували з цієї обителі...

Наша дорога далі слалася через відомі й усявлені ще з часів Київської Русі й пізніших — періоду національно-визвольних змагань 1848—1854 і 1917—1920 рр. містечка: Чуднів, Любар, Старокостянтинів. Обабіч вибоїстої траси пролітали села з типовими українськими хатами. Зрідка в очі впадали одна-дві осиротілі, пережваблені, з оголеними ребрами стін, що випиналися з-під облізлого тиньку. Але всюди — біля обійсть, на полях лисніла вороновим крилом охайно зорана рілля. Роздивляючись суворорозкішні сільські пейзажі за вікном авто, думав, що їх я уже бачив; звичайно, це ж пейзажі Франчука, які він так любить писати по пам’яті.

Між двома Богами

Меджибізька фортеця знезацька впливала як величезний корабель серед рівнини. Збудована на трикутному мисі між Південним Бугом (стародавня назва — Бог) і Бужком ще у першій половині XII ст. (спочатку була дерев’яною), вона багато разів руйнувалася, пере- і добудовувалася. У давні часи ця потужна фортифікаційна споруда разом з іншими (Кам’янець-Подільською, Хотинською) мала велике стратегічне значення, адже стояла на перетині Чорного й Кучманського (пізніше — Козацького) шляхів. Останнім на початку XIII ст. сунула монголо-татарська нава на Волинь, Галичину й Центрально-Східну Європу. Минали віки, змінювалися господарі. Два століття, з 1540-го, ним володіли Сенявські, а з 1730 р. тут була резиденція князів Чарторийських. За свій довгий вік ця земля бачила і славу наших предків — русичів, і жорстокість турецьких і татарських завойовників, і пихатість польської шляхти, і дикість московських зайд. Але чи не найбіль-

шої руїни, занепаду й запустіння зазнала фортеця за советського періоду нашої історії.

Тепер тут державний історико-культурний заповідник. Неймовірно важко (бракує коштів) тривають реставраційні роботи. Нині з одного бастіону і двох веж лиш Лицарська більш-менш відреставрована. Збереглась і тепер діє церква, у якій править о. Петро. На території заповідника є кілька надзвичайно цікавих музеїв, якими і Київ міг би пишатися. Тож пам’ять народу живе, її нікому не дано стерти з лиця землі.

Під хрестовими склепіннями

На киян уже чекали. Як давніх і добрих знайомих вітав нас директор заповідника Олег Григорович Погорілець. А особисто Франчука ще й брати його — Станіслав і Петро з дружиною, перші його вчителі — П. Я. Слободян і Я. М. Павлович, друзі молодості, колеги-художники. Поки був час, оглянули відреставрований храм, що належить місцевій громаді УПЦ Київського патріархату. За якийсь час нас запросили у музей Пам’яті жертв Голодомору, що розмістився у колишньому Каретному корпусі.

Експозицію музею створив відомий хмельницький художник Микола Мазур. Разом із великим колективом друзів, родиною, науковцями він створив, без перебільшення, унікальний музей. Приміщення по центру розділяють кілька колон, що підтримують перекриття — хрестоподібні аркові склепіння. Колись тут усі стіни й стеля були потиньковані. Реставратори зняли штукатурку, оголивши чудову старовинну цегляну кладку. Підлога вистелена плоскими кам’яними плитами з тесаного вапняку. Жодної штучності чи імітації під старовину — все природно. Здається, що час Середньовіччя тут зупинився. По периметру, на

О. Петро відправляє панахиду в Музеї пам’яті

Такого не могло бути?!

У День пам’яті жертв Голодомору під егідою ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка на Поділлі, у Державному історико-культурному заповіднику “Меджибіж” відкрилася персональна виставка живопису й дерев’яної скульптури лауреата Шевченківської премії Валерія Франчука. Такі події знакові в нашому мистецько-культурному житті. Особливість нинішньої, кажучи словами відомого поета, — “з журбою радість обнялась”. Журба — бо був то День всеукраїнської скорботи за трагічно загиблими 1932—1933 рр., а радість — що зустрічалися друзі-подоляни зі своїм відомим земляком і його творчістю.

стінах і під стінами, навколо колон розмістилася величезна експозиція. Тут кожен експонат, архівний чи людський документ — стотисячний крик, багатомільйонне волювання до живих. Ось композиції з кількадесят дерев’яних, навхрест покладених ложок; вони щось просять, як живі. Під ними скорботний рядочок ципів із безвільно опущеними бичами — їм нема що молотити. Обабіч викладені згорблені серпи — їм нема що жати. За ними висохлі, приречено-зневолені оголені білі чоловічі постаті, а на стінах, на червоному тлі — довжелезні списки жертв страшного 1933-го. Мерехтять, коливається полум’я свічок.

Це все помічаю, вслуховуючись у молитовний спів. І він, і проповідь о. Петра звучать українською. Кожне слово молитви близьке, зрозуміле, вогнем обпікає душу. Присутні кладуть хресне знамення, навіть представники місцевої влади. Під час панахиди не хреститься чомусь лиш один, похмуро-напружено схиливши голову...

Жінка на хресті

Після панахиди всіх запросили на художню виставку Валерія Франчука “Розгойдані дзвони пам’яті”. Спочатку присутні переглянули телефільм, знятий художником і його дітьми на малій батьківщині, у с. Зелена. Це жива і хвилююча сповідь 94-річної матері художника, яка вижила у той страшний 1933-й. А потім саму виставку на правах господаря відкрив О. Г. Погорілець:

— Представлена експозиція у музеї пам’яті — це страшне свідчення, яке не можна ні виправдати, ні пояснити. Нашим відвідувачам, особливо закордонним, важко зрозуміти, чому в Центральній Європі, в XX столітті, в країні, яка годувала хлібом всю Європу, де родить усе, що посієш чи посадиш, від голоду загинуло близько семи мільйонів селян, відбувалися факти канібалізму. Це не можна збагнути, пояснити природними чинниками.

Валерій Франчук. “Добра душа чорного лісу”. 2010 р.

Голодомор, гість заявив: такого не могло бути! Тоді повів його у музей, показав не лише свідчення простих, далеких від політики селян, а й численні архівні документи, що донедавна зберігалися в КДБ (СБУ), спецхранах центрального й обласного архівів. Більше вони не поверталися до цієї теми.

Допомагати людям усвідомлювати те, що трапилося з нашим народом, можна не лише через документи, наукові дослідження, музейні експозиції. Не всі можуть зрозуміти, але кожен здатен відчувати страшну правду душею. Сильним і переконливим морально-виховним чинником тут є твори літератури, кіно та образотворчого мистецтва. Таким є цикл творів Валерія Франчука, який розкриває цю тему на полотні, у дерев’яній скульптурі ось уже дев’ятнадцятий рік.

— Ви бачите, — розповідала Галина Медведчук, старший науковий співробітник заповідника, — скільки болю й страждань у картинах Валерія Франчука. Художніми засобами художник передав долю згорьованої селянської України. Як треба було перейнятися долею людей, як глибоко треба було знати і відчувати, пережити людське горе, як довго треба було виношувати цю тему в собі, у своїй душі, щоб вибухнути отаким циклом, як “Дзвони пам’яті”...

Співробітники зізналися, що коли привезли картини і почали їх розвішувати, то не побачили в них чогось особливого. Коли ж розвісили, коли почали розглядати, їх ніби полум’ям обдало. Справді: від тих картин струменіє якийсь вогонь. Ті очі знеможених, згорьованих людей, особливо жінок, наче живі кратери вулканів людських душ. На більшості полотен присутня жінка. Вона — уособлення Укра-

їни. Обличчя її як лик святої. Саме мати винесла цю страшну трагедію. Як правило, першими тоді помирили чоловіки, вони мучилися, не могли пережити всього того, що відбувалося. Але й сил (скоріше — духу) чинити опір ворогові не було. Потім мерли діти. Залишалася мати, жінка-мати, якій Богом і долею було дано народжувати дітей, рости і виховувати їх, працювати біля землі. Які треба було мати духовні сили жінці, щоб витримати ці пекельні муки...

— І ця жінка-мати тут, на цих картинах, — вела свою оповідь Галина Кирилівна. — Я би поставила у центр картини “Добра душа Чорного лісу”. Ви бачите жінку, яка виростає із землі, закутана у товсту хустку, і несе на плечах в’язанку дров. Ця в’язанка дров нагадує крила. І ці крила тримають жінку, руки її складені на грудях. Коли уважніше придивитися, то вимальовується образ Христа, символ страждань і спасіння. Це образ жінки-матері, якщо хочете, образ самої сільської України, яку хижка московська орда погнала на Голгофу Голодомору.

У 1930-х роках, на цих родючих чорноземних втраченому українському населенню можна порівняти хіба що з убитими і замордованими у роки Другої світової війни.

Наприклад, як свідчив І. С. Хлонь (комуніст!) зі Старокостянтинівського району, у їхньому селі Губча (1932—1933 рр. померло голодною смертю 146 дорослих і дітей, а на війні, згідно з відомостями сільради, загинуло 142 особи. І так було майже в усіх українських селах підросійської України. На Нюрнберзькому процесі світ засудив фашизм як злочин проти людства. А чим відірваність від нього московсько-комуністичний режим, що вдався до жорстокого винищення (у мирний час!) близько семи мільйонів українських селян?

Свій погляд я знову звертаю на картини Валерія Франчука. Із полотна “Жнива недолі”, “Неблагонадійні”, “На виселки”, “Мати — цвіт і попіл”, “Прялка — нитка обіраного життя” на мене, на глядачів дивляться живі людські очі, вони наскрізь пронизують, пропікають мою і їхні душі й запитують. Так само людськими очима дивляться і німо благають осиротілі хати, схилені в поклони церкви... навіть дерева. За що покарано українського селянина? За яку провину? Може, за те, що любив рідну землю? Що вмів й хотів на ній працювати з діда-прадіда, прагнув бути господарем власної долі на своїй землі? Чи, може, за успадковане від батька-матері рідне українське слово, прадідівські звичаї та обряди — все те, що ми називаємо національним духом?

Кожен із нас, українців і неукраїнців, напевно, здатен знайти відповідь на ці запитання. Тільки треба придивитися, дослухатися до тих розгойданих дзвонів людської пам’яті, у які б’є душа й пензель талановитого українського художника родом із щедрого й стражденного Поділля просвітянина Валерія Франчука.

Святослав ВАСИЛЬЧУК,
голова Житомирського обласно-
го об'єднання “Просвіти”

Завжди в строю!

Патріотична громадськість Житомирщини знову, як і 22 роки поспіль, вшанувала пам'ять героїв Базару — воїнів УНР, які в листопадові дні 1921 року полягли тут за Самостійну Українську Державу.

То була остання відчайдушна спроба когорти сміливців повернути хід історії і відвоювати свою державу, яка впала під шаленою навалю червоного війська після тяжкої трирічної війни 1917—1920 років, яку оголосила Україні більшовицька Росія. Для загарбання України червона Росія кинула мільйонну(!) армію. Посилаючи в Україну московське військо, Ленін телеграфував командуючому Антонову-Овсієнку: “Во что бы то ни стало нам необходимо побыстрее занять всю Украину, ибо без украинского хлеба и донецкого угля мы погибнем”.

Діяли як окупанти. Розстрілювали людей, руйнували історичні споруди, бібліотеки, музеї, культурні пам'ятки. Тож наприкінці 1920 року залишки української армії відступили за Збруч, по якому встановили кордон між більшовицькою імперією та Польською державою, якій комуністична Росія вимушено віддала Західну Україну та Західну Білорусь.

Та мрія про волю України не покидала вояків української армії, інтернованої в Польщі. Повстанком під орудою генерал-хорунжого Юрка Тютюнника вирішує організувати ще один збройний похід в уже окуповану Московією Україну, підняти там всенародне повстання і звільнити рідну землю. Було сформовано загін із понад тисячі вояків.

Проте час для походу вибрано невдало, майже напередодні зими, до того ж по польському бездоріжжю (загін перейшов польсько-радянський кордон 4 листопада поблизу с. Нетребі сучасного Олевського району на Житомирщині). Вояцтво було погано озброєне, одягнене і взуте, не мало вдосталь зброї і боєзапасу. До всього лиха рано випав глибокий сніг і вдарили морози.

У безперервних сутичках і боях із червоними залогами окремих сіл і містечок і регулярними командами Червоної Армії загін пройшов аж під Київ, та через людські втрати і нестачу зброї змушений був завернути назад. Його постійно переслідувала червона кіннота комбрига Котовського (у недавньому — відомого рецидивіста, державного злочинця, розбишаки і злодія).

Українські вояки, потомлені, обморожені, поранені й хворі, зупинилися на перепочинок у селі Малі Миньки поблизу містечка Базар. Тут їх 17 листопада наздогнали червоні. Спалахнув жорсткий бій. Повстанці чинили відчайдушний героїчний опір добре озброєному і вишколеному ворогові, але швидко закінчився боєзапас, і захисники гинули під кулями і шаблями більшовиків. Решті повстанців червоні запропонували здатися в полон, обіцяючи життя і волю.

У цьому бою загинуло понад 400 українських вояків. До полону втрапило 359. Їх погнали до містечка Базар і зачинили у церкві. 42 командири відправили в ЧК до Києва, де згодом розстріляли. Лише невеликій групі повстанців на чолі з Ю. Тютюнником вдалося вирватися зі смертельного кільця і перетнути кордон. Вони згодом і описали катастрофу під Базаром.

Загиблих на полі бою поховали біля села Малі Миньки. Полонених 21 листопада пригнали до містечка Базар і вишикували біля довгої викопаної ями. Один із червоних командирів запропонував їм вступити до більшовицького війська. Але жоден із приречених на смерть повстанців, що стояли перед дулами кулеметів, не попросив пощади у ворога.

Більшовицький режим зробив усе можливе, аби знеславити учасників Другого Зимового походу (так згодом назвуть цю героїчну і трагічну подію українські історики), аби стерти навіть пам'ять про них.

Відродилася незалежна Українська Держава, в якій ми свято шануємо героїчний і трагічний чин героїв Базару. 2001 року тут споруджено величний меморіальний комплекс коштом української громади Великої Британії під орудою доктора Святомира Фостуна. На стелах комплексу виکارбувано імена всіх 359-ти загиблих вояків.

Цього року до меморіального комплексу в с. Базар приїхали представники “Просвіти”, “Сво-

боди”, Всеукраїнського об'єднання ветеранів, інших громадських організацій. На запрошення житомирян прибув лідер ВО “Свобода”, новообраний депутат Верховної Ради України Олег Тягнибок, котрого широким і тепло вітала громада.

Приїхала також команда козаків сотника Романа Боровика Першого кінного полку Чорних запорожців у реконструйованих одностроях героїчного полку Чорних запорожців війська УНР, яким командував полковник Петро Литвиненко. Прибули сюди також українські патріоти з багатьох районів Житомирщини: Бердичівського, Житомирського, Малинського, Радомишльського та з Києва. Були тут і козаки Овруцького осередку Українського Козацтва під командою отамана Якова Гришука.

Панахиду по загиблих відправив отець Валерій, священник Житомирського Свято-Михайлівського собору Київського патріархату.

Про подвиг борців за волю України говорили В'ячеслав Дехтєвський (ГО “Порозуміння”), Святослав Васильчук (“Просвіта”), лідер ВО “Свобода” Олег Тягнибок. Він наголосив, що тоді, дале-

кого 1921 року, безстрашні воїни УНР, стоячи біля ями перед націленими на них кулеметами червоних, відмовилися від пропозиції перейти на сторону ворога і так урятуватися. Вони обрали смерть, а не зраду, бо так веліла їм совість патріота України! А чим ризикують нинішні зрадники у Верховній та окремих місцевих радах, так звані “тушки”, які з легкістю продаються за юдини срібняки і переходять на бік влади? Ганьба їм! Прийде час, і кожний зрадник отримає належне від українського народу.

В оригінальний спосіб пошанували пам'ять загиблих героїв Чорні запорожці. Один із них, козак Валерій Ільчук, що став перед учасниками жалобного зібрання, зачитував поіменно убієнних тут по кожній області окремо (згідно з нинішнім адміністративним поділом). І коли закінчував оголошувати прізвища загиблих, командував:

— Герої, стати в стрій!

Лунали гучні тривожні удари тулумбаса, і Чорні запорожці дружно відповідали:

— Завжди в строю!

Отак оголошено імена всіх 359-ти заховорених тут, у Базарі, безстрашних лицарів України.

Святослав Васильчук і кобзар Тарас Силенко біля меморіального комплексу

У Хмельницькому відзначили ювілей

Віталій МІХАЛЕВСЬКИЙ,
заступник голови Хмельницького
обласного об'єднання ВУТ “Просвіта”
імені Тараса Шевченка

Нещодавно Хмельницьке обласне об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка відзначило 20 років відновлення своєї діяльності. У приміщенні Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Миколи Островського відбулася урочиста академія “Подільська “Просвіта”: історія і сьогодення”, присвячена цій даті.

Заступник директора бібліотеки Олена Баваровська та голова облоб'єднання Ніна Шмурікова привітали учасників урочистостей зі святом і провели невеликий експрес-курс в історію діяльності товариства “Просвіта” на Поділлі, вручили грамоти, книги й подарунки кращим просвітянам області.

Засновниками Подільської “Просвіти” 1905 року були дворяни, вчителі, лікарі, священники: Юхим Січинський, Кость Солуха, Сергій Іваницький, Йосип Доронович, Кирило Стиранкевич (літ. псевд. Подолєнко), Олексій Білоусов, Трохим Павловський, Олімпіада Пашенко,

брати Олексій та Віктор Приходьки, Михайло Завойко, Віталій Стиранкевич. Членами “Просвіти” стали відомі в Україні діячі-мовознавці Григорій Голоскевич (село Супрунківці), Степан Дложевський, Федір та Антон Шумлянські, Сергій Іваницький, мистецтвознавець Віктор Приходько, Володимир Січинський, батько адмірала флоту Микита Горшков, письменники Григорій Костюк, Володимир Герасименко, Микита Годованець. Подільське крайове товариство “Просвіта” очолювали: лікар Кость Солуха (1906—1917); вчитель Євген Шманкевич (1918—травень 1919); учитель Євген Кондрацький (1919—1920); учитель Антон Шумлянський (1920—1923). Секретарями “Просвіти” працювали В. Стиранкевич, В. Січинський, Павло Бутівський був заступником голови (1918—1920).

Нова хвиля просвітянського руху відродилася 1989 року, коли було створено обласне товариство української мови “Родовід” (головою у 1989—1990 рр. був Микола Магера, у 1990—1992 рр. Василь Горбатюк). Обласну організацію “Просвіти” очолювали Василь Горбатюк (1992—1994), Віталій Маць-

Ніна Шмурікова розповідає про просвітянські заходи

ко (1994—2004), Ніна Шмурікова-Гаврилюк (із 2005 року).

Про діяльність подільської “Просвіти” за останні 20 років розповіли Віктор Очеретянко — начальник управління освіти й науки Хмельницької облдержадміністрації; Катерина Чабан — головний спеціаліст Хмельницького обласного управління культури, туризму і курортів; Василь Горбатюк — перший голова відновленої “Просвіти” на Хмельниччині, директор Хмельницького обласного літературного музею, голова обласної

організації НСПУ; Віталій Мацько — почесний голова облоб'єднання, доктор філологічних наук; Зоя Діденко — голова Хмельницької міської “Просвіти”; Валентина Мельник — головний бібліограф бібліотеки ім. М. Островського; Леонід Грозан — голова Ізяславського районного осередку “Просвіти”; Лідія Ярошно — голова Старокостянтинівського районного осередку “Просвіти”; Валентина Байталюк — голова Дунаєвецького районного осередку “Просвіти”.

Студенти Хмельницького музич-

ного училища ім. Владислава Заремби та дует “Подільська перлина” із села Снітківка Летичівського району виступили з концертом. У подарунок артисти отримали компакт-диски і книги, видані ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка та місцевими авторами.

У заході взяли участь представники преси, радіо та телебачення, бібліотек області, обласних організацій письменників, журналістів, художників та інших громадських організацій, студенти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Десятинну знову штурмують

«Десятинна церква вже не належить Україні, це приватна власність Московського патріархату», — заявляють монахи так званого «монастиря» УПЦ МП.

“Слово Просвіти” вже зверталося до перипетій довкола Десятинної церкви Києва. Одна з головних наших святинь опинилася в епіцентрі скандалів, які виходять далеко за межі суто пам’яткоохоронної тематики, а радше пов’язані з питаннями нашої національної пам’яті, державності, врешті, того, господарі ми на власній землі чи ні.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Страдницька доля церкви

До уваги читачів коротка історія святині, якій пощастило значно менше, ніж іншим церквам. Славний Софійський собор дійшов до наших часів у первозданному вигляді. Успенський собор Києво-Печерської Лаври та Михайлівський золототерний достояли до наших часів, їх знищили вже в період воєнного атеїзму 1930—1940-х років. Ще живі люди, які бачили ці храми. І вже за незалежності ці святині столиці відновили відповідно до першобудов. Інша доля у Десятинній.

Перший кам’яний християнський храм Київської Русі спорудив князь Володимир Великий за кілька літ по хрещенню ним Київської держави. Тут Володимира й поховали, тут перепоховали його бабусю, благовірну княгиню Ольгу. На жаль, уже в часи князівських міжусобиць храм неодноразово зазнавав руйнації. Через два століття після побудови Десятинну спалив під час штурму Києва син засновника Москви Юрія Долгорукого Андрій Боголюбський, що дерся на київський престол свого діда Володимира Мономаха. У грудні 1240 року храм став останнім оплотом для захисників Києва, коли місто штурмували монгольські орди хана Батия, які й зруйнували Десятинну.

До наших днів уцілів лише фундамент церкви. В останні роки тут проводили археологічні дослідження науковці Інституту археології НАНУ. Не лише решток Десятинної церкви, а й усієї Старокиївської гори, яка була серцем княжого Києва. Такі дослідження важливі ще й тому, що тут існували поселення дохристиянського періоду, тобто це Київ праслов’янських часів.

Через брак фінансування археологи практично згорнули роботи на Старокиївській горі. Дві зими розкопки простояли просто неба, накриті блаженними “парниками” з плівки, які врешті обвалилися, і розкопки засипали сніги і поливали дощі. Що це означає, зрозуміло навіть не археологу.

Новобуд на фундаментах Десятинної

Торік ситуація довкола Десятинної церкви загострилася. На авансцену вийшла Українська Православна Церква Московського патріархату, тобто підрозділ РПЦ. Там оголосили про задум побудувати безпосередньо на рештках, фундаментах церкви свій московський храм, як “відновлення” Десятинної.

Ця ідея викликала негативну реакцію в суспільстві. Перша причина — не завершені археологічні дослідження Старокиївської гори, які, за належного ведення, дають нові цікаві відкриття. Друга причина в тому, що достеменно невідомо, який первісний вигляд мала

Десятинна церква. Тому її “відновлення” суперечить світовій і вітчизняній практиці в цій царині, укладенням Україною міжнародним угодам зі збереження історичного ландшафту міста, бо майже поруч зі Старокиївською горою збудована через багато століть після Десятинної перлина архітектури — знаменита Андріївська церква. Тому виникло питання: чи витримає Старокиївська гора новітні будівництва? Врешті, остання причина (бо це вже політична площина) — для чого будувати тут храм Московського патріархату? На фундаментах нашої національної святині, що постала за півтора століття до з’яви самої Москви. Утім, для ініціаторів затії, схоже, саме це в ній і є домінуючим.

Торік влада провела конкурс на кращу концепцію подальшої долі залишків Десятинної й загалом Старокиївської гори, який дехто чомусь сприйняв як конкурс “на кращу забудову”. Насправді ж мали визначитися, як бути далі. Забудова — то був лише один із варіантів, інші — продовження археологічних досліджень, музеєфікація решток храму, створення музею під відкритим небом. Конкурс завершився нічим. Була інформация, що більшість членів журі схилилися до думки затвердити концепцію, яка категорично виключає будь-яке будівництво на рештках Десятинної. Але конкурс практично зірвали.

У цій ситуації Мінкультури і Київрада ухвалили “соломонове рішення”: законсервувати рештки Десятинної і всі археологічні розкопки. Що ж, так теж іноді роблять, очікуючи “кращих часів”. Наприкінці минулого року рештки церкви присипали багатотонним шаром землі, і сьогодні це пустир в історичному центрі столиці, що заріс бур’янами.

Здавалося б, дражлива тема Десятинної відійшла на маргінес. Але це не так. Московська церква “застовпила” територію у вигляді так званого “Десятинного монастиря”, що біля залишків храму, під стінами і на подвір’ї, на території Національного музею історії України. Дивує поведінка цього поважного державного закладу щодо подій, пов’язаних із Десятинною. Самоправний, бо збудований тут без дозволу, з порушенням усіх норм і правил, “монастир” спочатку воздвиг тут, за їхньою термінологією, “капличку”, насправді — величезну дерев’яну церкву. Це виявився лише плацдарм для подальших дій.

Скандал вибухнув у ніч на 26 травня минулого року, коли поруч із “монастирем” з’явилися два будівельні вагончики й почалися підготовчі роботи для спорудження московського храму на фундаментах Десятинної.

“СП” докладно розповідало про цей скандал у публікації “Орди Батия знову штурмують Деся-

“Капличка” — він же мурований “монастир” Московського патріархату поруч із Десятинною і на тлі розташованої поруч Андріївської церкви

тинну” (ч. 22, 2011 р.). Таке нахабство москвитів у самому серці столиці перейшло всі межі, і завдяки зусиллям громадськості та влади, змушеної таки відреагувати на це неподобство, “будову” припинили. Під час цих перипетій якось забули про сам “монастир”, що діяв із численними порушеннями приписів відповідних місцевих служб. А за ці півтора року він обріс поважною “монашескою братією” і кліром, до якого входять посадовці УПЦ Московського патріархату. Є зміни й зовні: дерев’яну церкву нині обмуровано і вона вже схожа на фортецю російського православ’я.

Знову за старе

Поки громадськість оговтувалася від торішніх скандалів довкола Десятинної, дехто наполегливо працював. Спонукала до цього аморфна позиція нашої влади. КМДА і Мінкультури нібито висловилися проти побудови на фундаментах Десятинної якогось нового храму. Натомість, Верховна Рада торік не підтримала постанову про таку заборону новобудов на Десятинній.

І ось новина: проект будівництва на фундаментах Десятинної нового храму вже підготовлено і подано у Київраду головному архітектору столиці.

Говорить голова Комісії Київради з питань культури і туризму, новообраний депутат парламенту від опозиції, член Містобудівної ради м. Києва Олександр Бригинець: *“Незважаючи на всі заяви Міністерства культури та КМДА, які нібито виступають проти цього будівництва, забудовник уже підготував проект зведення нової церкви. Це не вперше в Києві забудовник не реагує на заборони та заяви влади і продовжує незаконні будівництва... На мою думку, у справу мають втрутитися керівники УПЦ (МП). Сподіваюся, вони публічно відмежуються від незаконної забудови Десятинної церкви”*. Перед цим депутат повідомляв, що на фундамент Десятинної церкви планують встановити плиту-моноліт, щоб побудувати на ній культову споруду.

О. Бригинець нагадав, що вже не вперше виникає ситуація, коли міська влада столиці начебто “проти” тої чи іншої забудови, виносять приписи державні

служби, зокрема і прокуратура, рішення про заборону виносять суди, а будівництво триває і завершується. Для прикладу депутат навів скандальні будівництва на вул. Гончара, 17—23, та над станцією метро “Театральна”.

Про таємне проектування нового храму на фундаментах Десятинної повідомив і член Національної спілки архітекторів України Георгій Духовичний.

«Археологи» в рясах

Ще один скандал вибухнув днями довкола так званого Музею Десятинної церкви. Лише коли 12 наукових співробітників цього музею (О. Комар, Л. Чміль, В. Козюба, О. Манігда, Е. Починок, Н. Хамайко, Д. Борисов, О. Васильєв, П. Вікторов, О. Дзюладзе, Н. Писаренко, В. Бітковський) звернулися з відкритим листом до міністра культури України М. Куліняка, громадськість дізналася багато цікавого і зрозуміла, як мало знає, що коїться кулуарно в нетрях кабінетів.

Виявляється, навесні цього року Мінкультури створило в столиці ще один Музей — Десятинної церкви. З метою, як зазначалося, подальшого дослідження решток храму, його музеєфікації. Дивовижне рішення, якщо врахувати, що вже кілька років, як припинено дослідження решток храму, а самі вони на той момент мало не півроку були вкриті шаром землі і питання “музеєфікації” відкладалося в надовгий ящик. Тим не менше, створюють музей, для якого затверджують штат у 120 осіб!

Наступні кілька місяців відбувалося комплектування штату і восени він уже налічував 85 співробітників. Вони б і далі справно отримували зарплатню з державного бюджету, і раптом цей скандал. Річ у тім, що колектив Музею розколотий на два угруповання — церковне і світське: перше переважає кількісно і “якісно”, владними повноваженнями. І лише коли “світських” науковців почали викидати з роботи, вони все оприлюднили. І тут знову на арену виходить горезвісний “Десятинний монастир” Московської церкви.

Виявляється (цитуюмо лист міністрів): *“Організацію та керівництво музею без оголошення*

конкурсу на заміщення посади було доручено Дорошенку П. В., або ієродиякону Ярославу — служителю незаконно діючого на території Національного історичного музею України “Десятинного монастиря Різдва Пресвятої Богородиці” УПЦ МП. Не маючи фахової освіти та досвіду роботи у музейних і наукових установах, дана особа була нав’язана директору Національного історичного музею України як “заступник з питань музеєфікації Десятинної церкви”.

Організувавши, звісно, коштом Мінкультури, тобто державним, власний музей, монах-археолог-директор розставив на хлібні місця у ньому свої кадри. Цитуємо: *“З утворенням Музею історії Десятинної церкви Дорошенко П. В. (ієродиякон Ярослав) був переведений на посаду директора даного музею, і без створення фахової комісії займався набором співробітників шляхом особистого відбору. Внаслідок цього за короткий термін ним було прийнято на роботу в музей на постійній основі понад 50 співробітників без належної освіти та досвіду роботи, єдиним “фаховим” критерієм для яких стала приналежність до монахів “Десятинного монастиря Різдва Пресвятої Богородиці” УПЦ МП або його церковної общини, Київської духовної академії УПЦ МП та синодальних відділів УПЦ МП”*.

Природно, кадри швидко показали свою суть. Якщо “світські” вчені ще намагалися щось говорити про наукову роботу, то дуже швидко у них із церковниками (цитуюмо): *“Проявилися не лише протиріччя, а й критичні розбіжності у розумінні самої мети та завдання створення музею. У баченні представників церковної общини “Десятинного монастиря” на чолі з директором музею, його завдання зводиться до відтворення “історичної традиції богослужіння” на території церкви шляхом спорудження нового собору та пропаганди релігійної свідомості”*.

Мета більш ніж відверта: спорудження московського собору на нашій святині. А щодо “пропаганди релігійної свідомості” в трактуванні “монастиря”, то вона теж швидко проявилася. Тим паче, все можна було “пропагувати” іменем державної установи й за державний кошт. Що саме? Ось як характеризують науковці

діяльність завідувача науково-дослідного відділу Я. В. Кризини (архімандрита Гавриїла — заступника Уповноваженого УПЦ МП з питань вищої освіти і науки, доктора богослов'я): це “запровадження релігійної цензури на розробки текстів екскурсій з заборонаю вживання низки наукових термінів (напр., “релігія”, “культ” тощо), заборона екскурсоводам розповідати про дохристиянський період історії Києва, вимога в обов'язковому порядку заводити екскурсійні групи до церкви незаконно діючого на території Національного історичного музею України “Десятинного монастиря”.

А чого ж, нормально: прийшли екскурсанти у державний музей — обов'язково завести їх на поклон до самоправного “монастиря”.

Інструктор із пожежної безпеки О. І. Мамітов, зазначають науковці, “займається розробкою проекту створення Інституту ландшафту, що передбачає пониження у пам'яткоохоронному статусі схилів Старокиївської гори з метою їх забудови під корпуси “Десятинного монастиря”. Пояснимо: йдеться про ще одну нав'язливу ідею московської церкви — забудувати не лише Десятинну, а й всю Старокиївську гору своїми “монастирями”.

Співробітник музею А. Коваль (він же — протодіякон Антоній, служитель “Десятинного монастиря”) названий у листі фактивцем з “екстремістських і дискримінаційних висловів щодо інших християнських общин України”. Звісно ж, першим ворогом Московської Церкви тут є Українська Церква Київського патріархату, щодо якої святі отці не добирають висловів. А сам директор П. Дорошенко, він же ієродіякон Ярослав, чи не найактивніше “пропагує релігійну свідомість”, навіть збори трудового колективу перетворюючи на колективне читання молитов. Висновок науковців однозначний: “У нинішньому складі і за існуючого керівництва Музей історії Десятинної церкви обслуговує вузькі інтереси релігійної громади і є відвертою філією “Десятинного монастиря” УПЦ МП, що фінансується за державний кошт” і мета цього — знищення автентичних решток Десятинної церкви — пам'ятки історії і культури національного та світового значення, шляхом будівництва сучасної діючої культової споруди УПЦ МП; незаконна забудова Старокиївської гори як частини заповідника “Стародавній Київ” і знищення його історичних ландшафтів для задоволення потреб релігійної общини УПЦ МП”.

І це державний заклад! Дивуватися нема чому, бо, схоже, справжній господар Музею і Десятинної та всієї Старокиївської гори — не Національний музей історії України, не Київрада чи Мінкультури, а Московська Церква. Коли одна з учених музею спробувала щось довести його директору, то (цитуює листа міністрові) “Дорошенко П. В. викликав Ганзенко Л. Г. на аудієнцію до свого прямого керівника — архімандрита Гедеона (Харона) — настоятеля “Десятинного монастиря Різдва Пресвятої Богородиці”, який у різкій формі заявив, що рештки Десятинної церкви є не історико-культурною пам'яткою, а приватною власністю УПЦ МП, і ні вона, ні археологи не завадять йому збудувати на фундаментах такий храм, як він забажає”.

Додати нічого. Щось мала б сказати українська влада, якщо вона є...

Грішне з праведним плутають. Та не настільки ж!

У Кіровоградській обласній науковій бібліотеці імені Чижевського триває фотовиставка “Відрядження в один кінець...”. Її автор — Володимир Оглоблін, лауреат вітчизняних і міжнародних премій у галузі фотомистецтва, представив красномовні фото залишків ГУЛАГу. Довжелезна дерев'яна драбина з перекошеними східцями, якою в'язні спускались у копальню, робота в якій тривала не більше 3—4 місяців і, як правило, закінчувалася смертю, гора старого подертого взуття, міцне чавунне колесо від тачки, якою возили руду, трухляві сторожові вежі, поодинокі приземні дерев'яні хрести з номерами — усе, що залишилося від людини...

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

Окрім фотографій на виставці представлено багато документального матеріалу — цифр, цитат, які вражають розповідать про ту страшну епоху, коли сотні тисяч людських життів кинули в пащу комуністичного молоху. Для України ця тема дуже болюча, адже значна частина в'язнів ГУЛАГу — українці. Голодомори, геноцид, репресії завдали непоправної шкоди нації не лише на фізичному — на моральному рівні. Ця злюка рана на тілі та свідомості української нації і досі не дає нам твердо стати на ноги, відчувати самих себе.

Але дивує, чому ця пізнавальна й цікава виставка, організована Кіровоградськими обласними управліннями культури і туризму та внутрішньої політики і зв'язків із громадськістю, фактично відбувалася під егідою громадської організації “Международное антитеррористическое единство”? Про яку загрозу тероризму в Україні сьогодні йдеться? Якщо згадати гучний терористичний акт у сусідньому Дніпропетровську, то чітко видно: влада з усіх сил намагалася використати цей факт із метою дискредитації опозиції (відомий фільм на УТ-1), а аргументи звинувачення підозрюваних у здійсненні вибухів, як свідчать їхні адвокати, непереконливі. Очевидно, справжніх винуватців теракту навряд чи знайдуть.

Усе це нагадує невдале мавпування дій російської влади, яка всі-

ляко використовує провоковані терористичні акти чи конфлікти у боротьбі з власною опозицією. Але до чого тут репресії комуністичного тоталітаризму? Нині, коли у нашій державі з'явилися (цей факт визнає нав світ) політичні в'язні, якраз треба говорити про загрози новітнього тоталітаризму і про те, як можна протистояти цьому. Натомість виступ голови громадської організації “Международное антитеррористическое единство” Олександра Дічека під час круглого столу, який відбувся після відкриття виставки, мав назву “Нові виклики Україні — тероризм і екстремізм” (?). Гості привезли з собою і відповідну літературу: крім історії тоталітаризму книгу про Чечню, видану в Росії. Ставлення до цієї маленької республіки колишня метрополія яскраво продемонструвала своїми кривавими війнами з нею, але до чого тут Україна? Так само незрозуміло — для чого везти в Кіровоград якусь російськомовну газетку, яка пропагує путінський “руський мір”? Це така боротьба з тероризмом? А наші репресії? Де тут грішне, а де праведне? Для чого його так змішано?

Ще більше запитань і обурення викликав документальний фільм “Одержимые кровью” із серії “Історія Росії ХХ століття”. Це така боротьба з тероризмом? А наші репресії? Де тут грішне, а де праведне? Для чого його так змішано?

Книга — від 76-річної хранительки пісень

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

“Ой були ми на весіллі” — під такою назвою на Рівненщині побачила світ книга пісень, записаних із голосу Уляни Кот, відомої народної майстрині-ткалі, заслуженого майстра народної творчості України, хранительки поліського фольклору та прекрасної

виконавиці з унікальним голосом-альтом.

Презентація збірника відбулася на батьківщині авторки — у селі Крупове Дубровицького району, де не лише зберігся, а й нині пульсує своєрідний оазис старовинних пісень.

У видруканих піснях нотатції мелодій та упорядкування здійснив Кузьма Смаль, збереже-

однієї нації — це спрощення, звуження теми, переведення її в площину антидемократичної, антилюдської міжнародної ненависті.

В українців свої стосунки з євреями. На наших теренах, і зокрема у нашому місті їх проживало багато. Ясна річ, взаємозв'язків було безліч і мали вони різний, не завжди однозначний відтінок. Але краєзнавці, історики (Юрій Матівос, Сергій Шевченко) у своїх публікаціях переконливо довели, що єврейські погроми і позаминулого століття, і часів громадянської війни свідомо і цілеспрямовано провокували чорносотенні шовіністичні організації, які в Росії на той час активно підтримували державні чинники. Відомі також документи, які свідчать: недругорядним завданням радянського КДБ було сіяти і підтримувати ворожі настрої між українцями і євреями. Сьогодні — час активно розвінчувати ті міфи, натомість їх продовжують насаджувати?!

Позиція Росії у цьому питанні давно відома й недовозначна. Приємно, що учасники круглого столу дали належну оцінку завезеній пропаганді. Але чому на приманку цих організацій так легко ловиться обласна влада? Адже коли йдеться про місцеві громадські організації державницького національно-патріотичного спрямування, вона проявляє надзвичайну пильність! Для того, щоб провести останнє засідання громадсько-політичного клубу “Перевесло”, довелося писати кілька офіційних листів і тільки після дозволу заступника голови облдержадміністрації, після багатьох застережень (не говорять же нічого поганого про владу!) його вдалося провести в обласній науковій бібліотеці імені Чижевського. А проросійській пропаганді, яка до того ж насаджує міжнародне несприйняття та нівелює системність комуністичного тоталітаризму, виходить, дорога відкрита? Звісно, ми плутаємо іноді грішне з праведним, але не настільки ж!

● ЛИСТ ЧИТАЧА — ДО ДРУКУ!

Вельмиповажна редакціє!

Не буде перебільшенням, що довіра й повага до “СП” у зрусифікованому маргінальному Донбасі зростає. Основна причина явища — тверда журналістська рука на пульсі життя. У цьому Ви унікальні, бо газета не тільки прискіплює аналізує події в державі та в середовищі української діаспори, а й робить неможливе: виховує національно свідому непересічну особистість з власним “Я”.

В умовах світової глобалізації, пресингу антиукраїнської влади кланово-олігархічного режиму, безкарного шабашу неокolonіальних сил, підтримуваних імпер-шовіністами, вельми не просто це робити. Але саме Ваша принципова подвижницька праця надихає наших краян. Адже жодне видання в умовах інформаційної блокади українського суспільства продажними жовтими ЗМІ не обстоює так послідовно національні інтереси, як Ви, ефективно не протидіє різномасштабним бузінам, ефремовим, колесніченкам, табачникам, чечетовим, симоненкам і сонмичу їм подібних, не зміцнює справжні духовні цінності, не ліквідує “білі” плями власної історії, не подає об'єктивної відповіді на вимоги часу, як “Слово Просвіти”. А головне — ніхто так сміливо не переконує українське суспільство, що без власної мови ми приречені на бездержавність із заброньованим місцем на звалищі історії. Тож піднімаймося з колін!

У важких і складних умовах потрібно зберегти власне місце на ринку ЗМІ та у вітчизняному інформаційному полі, Ви дещо втрачаєте від копіювання свого сусіда — патріотичної газети НСПУ “Літературна Україна”. На сторінках тижневика поменшало матеріалів про діяльність місцевих просвітянських об'єднань, про життя первинних, особливо сільських і молодіжних осередків, нарисів про керівників та організаторів культурно-просвітницького життя в регіонах. А також — стосовно діалогу просвітян і влади. Багато було б на сторінках видання вести просвітянський календар. Імовірно, не зайвими були б і круглі столи на сторінках “Слова Просвіти” на культурно-просвітницьку тематику: редакція—читає.

Але все це, абсолютно переконаний, не завадить тижневику стати головною трибуною національно-патріотичних сил. Чого палко ми всі бажаємо. Як і сподіваємося на вдячного читача, який піклуватиметься про зростання накладу тижневика власною передплатою.

З повагою, **В. ЛУГАНСЬКИЙ**,
поки що симпатик “Просвіти”,
м. Алчевськ, Луганщина

Від редакції. Лист із Алчевська нас зацікавив, бо він містить конкретні побажання про те, яким бути “Слову Просвіти” 2013 року, і може стати приводом для розмови на шпальтах тижневика широкого просвітянського загалу.

Але очевидно, що наш “поки що симпатик” читає газету регулярно: “Просвіта” постійно проводить круглі столи, а ми їх висвітлюємо. Так само не погоджуємося, що “копіюємо” “Літературну Україну” — наша поетична антологія “Стріла” є нашим проектом, рецензії на книги та інтерв'ю з письменниками — частина просвітницької роботи, спрямованої на пропаганду українського слова.

Втім, останнє слово — за читачами. Чекаємо Ваших відгуків, дорогі друзі!

— ...І не треба. Але почнімо з найголовнішої причини жалюгідного стану національної культури, зокрема, як Ви сказали, “драми українського театрального поступу доби Незалежності”...

— Не секрет, що вже були майже готові до виконання пропозиції фінансистів про ліквідацію всіх статусів театрів — національних, академічних, муніципальних та інших. Економлячи на культурі, наші владоможці обурювалися, що в театрах високі ставки. При цьому за середню цифру заробітку акторів чомусь бралися показники по національних театрах! Гасло “Треба економити на культурі й освіті, щоб зекономлені гроші кинути на здешевлення ліків в аптеках” засіло тоді в деяких мудрих, але фарисейських головах. Адже відомо, що фармацевтичні фірми мають сьогодні — тільки уявіть — прибуток у 2600 %! Але, слава Богу, об’єднання всіх національних спілок відбило цей наступ.

— Які ще “удосконалення” підготувала для вас влада?

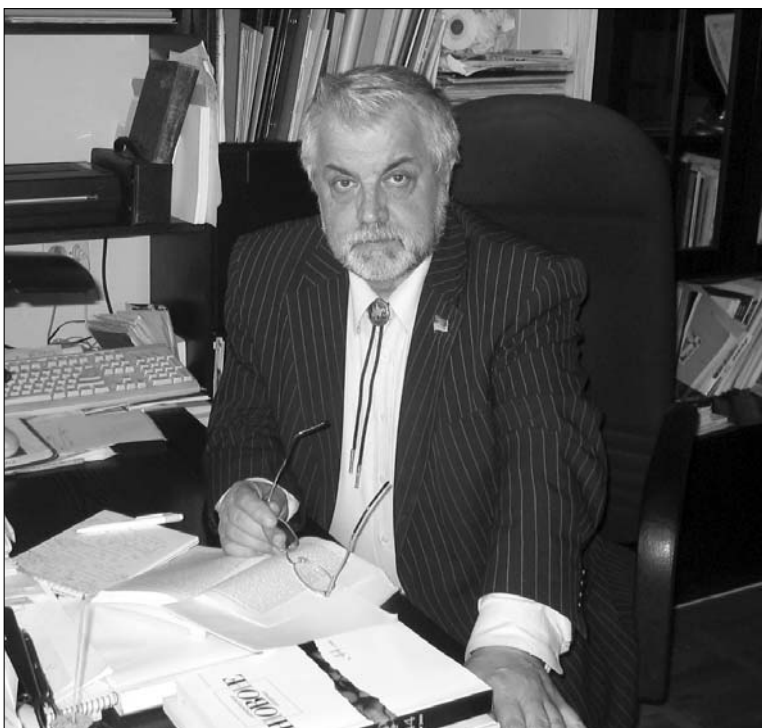
— Щодо фестивального руху. Якщо за ностальгійної для когось радянської влади ми проводили 6—10 фестивалів на рік, то сьогодні Національна спілка театральних діячів щороку проводить понад 80 фестивалів, оглядів, конкурсів, близько 100 круглих столів і дискусій. Сьогодні мало не кожен театр чи місто мають фестивалі, якими можуть похвалитися перед сусідами. У нашому активі “Київська пектораль”, “Булгаківський фестиваль”, “Різдвяний вертеп” у Луцьку (Данило Поштарук), “Січеславна” у Дніпропетровську, “Театральний Донбас”, фестиваль Вадима Писарева “Зірки світового балету” (Луганськ, Донецьк), “Золотий лев”, “Золотий Телесик”, “Тернопільські театральні вечори” (смерть Михайла Форгеля поставила їх під удар, але Федір Стригун і тернопільці вкотре виправили ситуацію), “Інтерлялька” в Ужгороді, фестиваль оперного мистецтва “Корона”, традиційні вже “Встречи в Одессе” і “Русские театры в Украине” (Копайгора і Мардань), “Лесина осін” у Ялті і там же “Кримський ковчег” (Білял Білялов), “Мельпомена Таврії” у Херсоні (Олександр Книга), театральні акції в Севастополі, Сумах, Івано-Франківську, Вінниці, Черкасах, Запоріжжі (“Курбас-Фест” на Хортиці під орудою Віктора Попова), “Лісова пісня” у Луцьку, театральні проекти Білої Церкви, драматургічні, режисерські, акторські (В’ячеслав Усков), “Слов’янські театральні зустрічі”. І це не повний перелік...

При всьому цьому Україні катастрофічно не вистачає одного мегафестивалю — всесвітнього, на кшталт того, яким був “Березіль—1993” у Харкові, організований нами спільно з Академією наук України та Харківською ОДА. Ми порушили про це клопотання, і Мінкультури ніби ввело цю ідею у свої плани. На жаль, чиновники з Міністерства загаворили про те, що місцевих фестивалів забагато і їх треба скоротити. Така позиція для нас неприйнятна — одне не можна робити за рахунок іншого. До речі, міжнародний Чехівський фестиваль у Москві, який мав би стати нам за аналог, фінансується з ба-

гатьох міжнародних фондів, із держбюджету Російської Федерації і не менш вагомому бюджету Москви. За нашим розрахунком, це кілька мільйонів доларів щороку. Наш всесвітній фестиваль міг би відбуватися раз на 2 роки, а за нашої бідності — і на три.

— Яку роль у театральному житті відіграє Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса?

— Центр здобув міжнародне визнання, співпрацює з 25 країнами світу. Далеко за межами України відомі його експериментальні вистави, майстер-класи, літні школи, діяльність у царині драматургії, а головне — роботи в галузі нетрадиційного театрознавства та високої мистецької теорії, відкриття в площині синергетики художньої культури, унікальні збірники Центру “Курбасівські читання”,

Театральна картина не однією фарбою

Національна спілка театральних діячів України — одна з наймасовіших творчих спілок. Нині вона, як і вся національна культура, переживає не кращі часи. Напередодні відкриття VI з’їзду НСТД України, що розпочне свою роботу 10 грудня, ми попросили Леся ТАНЮКА, який її очолює, відповісти на кілька запитань “СП”. “Однією фарбою сьогоднішньої театральної картини не намалюєш”, — почав він...

за якими полюють провідні мистецтвознавці України і Росії, Польщі і Франції, Італії й Америки. Останні великі мегапроекти Центру — міжнародна конференція у Києві “Курбас у світовому контексті”, театральний фестиваль молодого режисури (Біла Церква), мультимедійний проект “Курбас у Києві”, трирічний огляд молодого драматургії, режисури, сценографії, критики — із завершенням у Молдові на Міжнародному фестивалі країн СНД, Грузії та Балтії. Це спричинило новий виток зацікавленості Україною у світі як театральною державою.

— Отже, це свідчення того, що національний театр здатен генерувати нові творчі ідеї і втілювати їх у життя. Так?

— Трохи історії. На першому етапі, здавалося б, катастрофічному для культури, ми в Україні не закрили жодного театру (для порівняння: в Росії закрили понад триста!). Навпаки — розпочався процес народження театральних студій, і на початку 1992 року їх було вже понад 120. Зазвучали імена Андрія Жолдака, Валерія Більченка, Віталія Малахова, Олега Ліпчина, Володимира Кучинського. Народжувалася нова мова театру. На жаль, більшість із цих молодих митців, не маючи підтримки в Україні, змушені були емігрувати.

Високою оцінкою діяльності спілок стало надання їм статусу національних, що підтримало їх і матеріально. На жаль, попри суттєве збільшення фронту мистецьких робіт, держава упродовж останніх років щорічно зменшує фінансову підтримку культури, зокрема театрів, навіть ігнорую-

чи їхні статуси (національних, академічних, обласного підпорядкування чи муніципальних). Закони “Про театральну справу”, “Про гастрольну діяльність”, “Про захист прав членів творчих спілок” не виконуються, що посилює ентропію студійного руху, змушує театри вдаватися до заробітчанства (звісно, за рахунок зниження якості вистав і смаку). Залишковий принцип фінансування культури й мистецтва в Україні загрожує підміною культури на низькопробний релакс. У багатьох із нас складається враження, що хтось зацікавлений у загибелі української національної культури і планомерно винищує найкреативніші її прояви.

Наприклад, новосформоване Міністерство культури зі своєю “молодою командою” вирішило увігнати Центр Леся Курбаса у прокрустове ложе чиновницьких вигадок і утисків — фінансових, ідеологічних, рекетирських. Приміщення Центру нам вдалося відстояти (є відповідне рішення Київміськради), захистили і напрям його діяльності. Після міністерського “беспредела” Центрові загрожував повний розгром. Але громадськість домоглася призначення на посаду директора співробітниці Центру доктора мистецтвознавства Ганни Веселовської.

— Якщо бути об’єктивним і чесним перед собою, то чи варто шукати причини власних проблем тільки на стороні?

— Безумовно, винен і сам театр — ми рідко бачимо на його сценах вистави стратегічного звучання, як-от “УБН” у заньківчан у постановці Федора

Стригуна чи “Солодка Даруся” або “Нація” за Марією Матіос у постановці Ростислава Держипільського...

— Попри всі негаразди слава українського театру не тьмяніє, бо освітлюють її своєю творчістю талановиті актори, режисери, драматурги...

— Упродовж доби української незалежності смолоскип високої культури високо тримали, не дозволяючи припалювати від нього цигарок, покійні Богдан Ступка, Марко Бровун і Михайло Форгель — вічна їм пам’ять!

Підтвердили свої творчі висоти Федір Стригун, Михайло Резнікович, Едуард Митницький, Володимир Магар та Ігор Равицький, Микола Берсон, Данило Поштарук і Білял Білялов, Юрій Чайка, Сергій Бичко та Олександр Книга, драматург Олександр Мардань. Упевнено пішла далі нова генерація — Богдан Струтинський, Юрій Одинок, Дмитро Лазорко, Дмитро Богомазов, Андрій Білоус, Степан Пасічник та інші.

Спілка не стоїть осторонь життя творчих колективів. Наприклад, на те, щоб усунути з Чернігівського драматичного театру непрофесійного директора Івана Семененка, нам довелося витратити чотири роки. Але нині театр у гарному стані, з новим талановитим керівництвом, адміністративним і творчим. Ми втручалися, і не безрезультатно, у драматичні колізії навколо Одеського театру, Севастопольського, Кіровоградського, і активна позиція нашої театральної громади дозволила розрубати ці гордієві вузли.

— Попри всі фінансові трудно-

щі ви все-таки регулярно вручаєте наприкінці кожного року так звані внутрішні театральні премії...

— Однією з найвагоміших у нас є премія імені Сергія Данченка, фундатором якої щороку виступає театр ім. Івана Франка (М. Захаревич), ім. Марії Заньковецької (фундатор — Львівський театр ім. М. Заньковецької, Ф. Стригун), ім. П. Саксаганського (Біла Церква, театр ім. П. Саксаганського, В. Усков), ім. М. Садовського (фундатор — Вінницький театр ім. М. Садовського, В. Селезньов) та низка інших.

Номинально ми маємо й державну премію ім. І. Котляревського, яку присуджує наша Спілка і Спілка письменників України, але нині її фінансове забезпечення під великим питанням.

Принагідно хочу подякувати Київській міській держадміністрації і начальнику Управління культури міста С. Зориній за щорічну театральну премію ім. А. Бучми (25 тис. грн), яку вже одержали Олексій Богданович, Остап Ступка, Едуард Митницький, Олексій Кужельний, Анатолій Хостікоєв, а цього року — й перша жінка-актриса — Галина Стефанова. Ми були б дуже втішені з того, якби й інші міста України взяли за приклад Київ і так само заснували власні регіональні театральні премії.

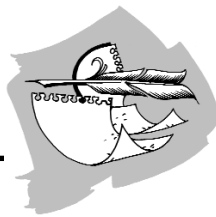
— Яка доля премії ім. Леся Курбаса?

— Понад десять років тому Постановою Кабміну було створено Державну премію ім. Леся Курбаса. Після того, як цю премію одержали 6 лауреатів (Михайло Мельник, Неллі Корнієнко, Ірина Волицька, Микола Лабінський, Володимир Кучинський, Володимир Ячмінський), влада її фактично заморозила — із 2008 р. Міністерство культури не виділяє на премію грошей. Ми розуміємо: це свідчить про велику “любов” нашої влади до українського театру і до його основоположника. Але ми наполягаємо на тому, щоб цю премію було поновлено як державну — фінансово на рівні Державної премії ім. О. Довженка (не пам’ятаю остаточної суми, але там було, здається, 100—150 тис. грн). Олександр Петрович Довженко часто повторював, що він учень Леся Курбаса, і нашому чиновництву не завадило б усвідомити, хто є хто в українській культурі. Очевидно, ми ухвалимо з приводу премії Курбаса окреме рішення з’їзду.

— Ваші прогнози щодо подальшої долі і шляхів розвитку національної культури і місця творчих спілок у їхньому визначенні?

— Стрілки театрального барометра аж ніяк не свідчать про завтрашнє безжмарне небо над українським театром, як і над усією культурою України. Об’єднання національних спілок України — потужний орган, який усе-таки має вплив на ухвалення урядових рішень і має відповідний авторитет. Сподіваюся і на продовження співпраці з парламентським Комітетом з питань культури, який зараз формується. Наше самовиживання потребує єдності й згуртованих зусиль для виходу з кризи, до якої нас “по-дружньому” підштовхує наша люба влада.

Наш кор.

xxx

Перейшло в тимчасовість,
Що сприймалось як вічне,
А збережена совість
Нині щось архаїчне.
Домінує покірність,
Блякнуть помисли чисті,
Віра любить невірність,
Чистоган — замість честі.
Довгождане і суще,
Ради чого вмирили,
Чавить скороминуше —
Чорних сил арсенали.
Призабулись присяги
І тьмяніють присвяти.
Відвойовані стяги
Хочуть відфарбувати.
Небо вдень сутеніє —
Сунуть з півночі тучі.
Чінгізід сатаніє
В снах про київські кручі.

2009 р.

Шахрайський клуб

Критерії політичних кретинів
Не з'ясовані до кінця.
Бо вони і вчора, і нині
Оминають людські серця.
Чисті душі їм — по барабану,
Кретини в суті своїй бездушні,
За правду тримають оману,
В них совість і честь придушені.
В демократії самозванці
Створили шахрайський клуб.
Такі з них народні обранці,
Як із Сталіна — правдолюб.
Не знаю, яку культуру
Сповідують ці істоти,
Їм би тільки — на верхотуру,
Їм би конче — на владні висоти!
Посланці якої нації,
Не скажуть вони — повір!
Та прихильники інтеграції
Українців — у "братній" Сибір.
В пар-лементі страсті вирують,
Домінує безкарна брехня.
А обранцям, які не працюють,
Все одно йде висока платня.
Лементи свідчать натхненні,
Популізмом прикриті сповна,
Що Вітчизна у них — у кишені,
В них нажива — Вітчизна одна.
На трибуні постійна блокада,
Безглуздя цинічний парад.
Не завадила б Єльцина влада,
Щоб отямив кретинів з гармат.

7 вересня 2009 р.

Затятий антагоніст

Непримиренний пан Хрушак
Не глушить чарку натошак,
Але, прокинувшись уранці,
Вигукує: "Ви всі поганці!"
Виходить з дому сам не свій
І мчить в новий нерівний бій.
Вже зранку, п'яний без вина,
Хрушак кричить: "Війна! Війна!"
ХРУЩ ОПОЛЧИВСЬ СУПРОТИ
ЗЛА

Й махає крилами орла.

Гримить каміння врізнобіч —
То мчить дивак, мов кінь на січ,
Піднявши місто на диби.
В його руці картонний меч,
Готов стинать все зайве з пліч
Під віщим знаком боротьби.

Чи буде саяк, чи буде так,
Не відає того Хрушак,

Петро ОСАДЧУК: «І життя неприйнятне, Україно, без тебе»

Відомому українському поету і громадському діячеві Петру Іллічу Осадчуку виповнилося 75 років. "Слово Просвіти" щиро здоровить ювіляра. Бажаємо творчої і життєвської невтомності й радості світовідчуттів!

Але, прокинувшись уранці,
Він знає: "Змовились, поганці!"
Всіх, в кого не поїхав дах,
Трощить він буде в пух і в прах.
Тому під тиском протиріч
Затято мчить, мов кінь на січ,
Безстрашно мчить він, сам не свій,
БУДЬ-ДЕ, БУДЬ-ЩО ГОТОВ ВСТУПИТИ
В БІЙ.

xxx

Товариство від природи гонористе, —
незалежно від того, хто "За!", а хто
"Проти!",
хто живе в Прикарпатті, а хто в
Причорномор'ї,
хто шле на мітинг, а хто — до Феньки,
хто йде в ліберали, а хто в марксистки, —
українці діляться на три категорії:
усвідомлені націонал-патріоти,
загартовані націонал-кар'єристи
і невиліковні націонал-шизофреніки.
А в якій категорії більше якої породи,
все залежить від політичної погоди
і від того,

хто наскільки
почувається
часткою свого народу,

і від того

хто і чим міняється
в політичну негоду.

І є ще своєрідні українці,
не свої і не рідні,
історично давно відомі,
що поводяться, як чужинці,
в тимчасово підневільному
українському домі.

25 вересня 2009 р.

xxx

Нами влада похмура правила,
Яку осявала сувора Москва,
І яка запровадила правила
Вищі за наші права.
І сьогодні, панове, — браво! —
Всюди свято вселюдських свобод:
Кожен з нас має право
Більше, ніж має народ.
Кожен лежінь, аби не пропасти
І надалі в розкошах жити,
Має право в народі вкрати
І во благо — ближнього вбить.
Має право серійний вбивця
Задивлятися у небо з-за ґрат;
Жити на нашій землі кровопивця
Має право як друг і брат.
Має право вчорашній в'язень
Бути верховним у владних верхах.
Є права, та нема зобов'язань,
Від Закону відділений страх.
Щось не те нині коїться з нами
У виривіщі чорних справ.
Нас чужинці своїми правами
Позбавляють одвічних прав.

xxx

Видно неозброєним оком,
ЯК ЗАТЯТІ ПОСЛАНЦІ
НЕВОЛІ
Старими плугами глибоко
Орють на дикому полі.

Орють в умах і душах,
Засівають отруйне насіння, —
Жадою до волі придушує
Віками набуте вміння.

Панувати в чужому домі,
Ганьбити чужі святині, —
Геопірати давно відомі
За братів себе мають донині.

Триває газова війна,
Іде війна інформаційна.
Мета у них лише одна —
Окупаційна.

2009 р.

xxx

Є такий прошарок всюдисущий,
Певний того, що з усіх найдужчий,
Всюди свій серед людей чужих,
Часто робить їх ні в сих, ні в тих.
Вправно бідним підсобляє уміє
Так, що сам на тому багатіє,
Спричиняє кризи в вищих сферах
Так, що слід зникає в стратосферах.
Що не вчинить, знати всі повинні:
В людських бідах нетямущі винні,
А вони, просвітлені й тямущі,
Світ ведуть до світла, всюдисущі,
І во благо, мудрі і веселі,
Крутять планетарні каруселі,
Аби люди нетямущої породи
Прихилились до тямущих від
природи.

Кожен в світі мусить пам'ятати:
Всіх тямущих треба шанувати!
Всюдисущі інших не займають,
Поки ті їм тихо догоджають,
А коли беруться заважати,
Всюдисущі вміють зневажати,
Здатні так людину оббрехати,
Що сама втече з своєї хати,
А вони, правдиві і веселі,
Далі крутять загадкові каруселі...
Але раптом вдарив грім з-за хмари —
І посипались на крутії удари.
— Наших б'ють! — кричать вони
зловіщо,
Та чомусь не кажуть, б'ють за віщо?

Самообман

У нічній розкішній тиші
ЗАЛИЦЯВСЯ КІТ ДО МИШІ:
— Твої вушка мені любі,
Ніжна мишко золота!
Будь моєю, в нашій шлюбі
Ми народимо кота,
ЩОБ ЛИШЕ З КОТАМИ ЗНАТИСЬ

І нікого не боятись,
Аби всі коти в окрузі
Нам були великі друзі.
— Ну а миші?
— В згубній тиші
Хай тремтять хапучі миші,
Або падають до ями,
А ми будемо з котами!
Бо до світлої мети
Поведуть нас лиш коти,
І не буде, крім котів,
У мишатнику вождів...

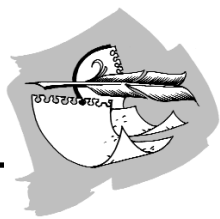
Щоб котові відповісти,
Миша почала зі слів:
— Я готова! Тільки їсти
Будем виключно котів.

6 листопада 2009 р.

xxx

Закорінення в спадок
Попередників роду —
Давній привід нападок
КОЧОВОГО НАРОДУ.
Закорінення в битви,
Що віки сколихнули
То частина молитви,
Яку ми не забули.
Закорінення в пісню,
В надра вічного слова —
Суше нині і прісно,
І грядущих основа.
Закорінення в право,
Споконвік Богом дане —
Цим живе наша справа
Й поклик рвати кайдани.
Закорінення в поле,
В рідну батьківську хату —
Не відпустить ніколи
В світ наруги й диктату.
Закорінення в долю,
Що спіткали предтечі —
Йти безстрашно за волю
В зловорожі хуртечі...
Закорінення в Канів,
В кличну вись "Заповіту" —
З нами в безвість не кане
Правда нашого світу.
Закорінення в землю
Під опікою неба, —
І життя неприйнятне,
Україно, без тебе.

8 серпня 2009 р.
Крим

Марія КОЧУР,
Микола ТКАЧ

Вручення літературної премії імені Григорія Кочура

17 листопада 2012 року в день народження одного з найяскравіших талантів українського письменства, видатного перекладача-поліглота, історика й теоретика українського художнього перекладу, лауреата Національної премії імені Т. Шевченка та літературної премії ім. М. Рильського за кращий художній переклад Григорія Кочура у приміщенні Національного музею літератури України в Києві відбулося урочисте вручення літературної премії його імені.

На світлинці зліва направо: в другому ряду — Олена О'лір і Всеволод Ткаченко, у першому ряду Марія та Андрій Кочури

Це вже третій рік, як заснована Міністерством культури України й Літературним музеєм Григорія Кочура премія присуджується письменникам і перекладознавцям за кращі переклади державною мовою визначних творів світової поезії та вагомі праці в царині вітчизняного перекладознавства. Першим лауреатом премії 2010 року став Андрій Олександрович Содомора, добре знааний в Україні і далеко за її межами, видатний перекладач із давньогрецької та латинської мов, сучасний класик національної школи українського художнього перекладу. За довгі й плідні роки невтомної праці професор кафедри класичної філології Львівського національного університету ім. Івана Франка А. Содомора суттєво збагатив українську перекладну літературу, переклавши півтора десятка вкрай потрібних (цілу бібліотеку!) книжок для нашого красного письменства. Людина енциклопедичних знань та беззаперченого авторитету, він подарував українському народові споконвічні скарби античної і середньовічної літератури у багатючих шатах рідного слова: твори Менандра, Аристофана, Горация, Овідія, Лукреція, Софокла, Есхіла, Еврипіда, Сенеки, Боеція, М. Гусовського, Катона, Вергілія, Арнольда з Віланови і Сапфо. Унікальність літературної діяльності Андрія Содомори полягає ще й у тому, що широкий розмах його перекладацької практики вдало й гармонійно поєднується з розлогою за обсягом і жанровим розмаїттям оригінальною творчістю: він автор дев'яти неповторних прозових і поетичних творів і глибоких історико-мемуарних роздумів.

Торік цю престижну літературну премію отримала Роксолана Зорівчак, відомий учений у галузі вітчизняного перекладознавства, академік АН Вищої школи України, доктор філологічних наук, професор, засновник і перший завідувач кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики ім. Г. Кочура Львівського національного університету ім. І. Франка.

Цьогоріч Кочурівську премію отримали чільні київські представники національної школи українського художнього перекладу: знана поетеса, перекладачка й літературознавець, науковий співробітник Національної академії мистецтв, кандидат філологічних наук Олена Бросаліна (літературний псевдонім — Олена О'лір) за перший переклад із англосаксонської мови розміром оригіналу найдавнішої германської епічної поеми “Беовульф” (видавництво “Астролябія”, 2012) та з англійської поем Дж. Р. Толкіна “Нова пісня про Вольсунгів” і “Нова пісня про Гудрун” під загальною назвою “Легенда про Сігурда і Гудрун”, що побачила світ 2010 р. у цьому ж видавництві, та відомий перекладач, поет, енциклопедист і перекладознавець, голова Творчого об'єднання перекладачів Київської організації НСПУ Всеволод Ткаченко за переклад із французької мови шедеврів і найпоказовіших зразків лірики, створених 78 видатними поетами світу, включених до першого тому його першої в Україні тематичної антології “Сад божественних поезій. Тисячоліття франкомовної любовної лірики” (Видавничий центр “Просвіта”, Київ, 2010). Обидва перекладачі сповідують точність відтворення не лише змісту, а й мистецької форми оригіналу, словом, всебічного наближення до першотвору й належать до академічної школи українського художнього перекладу, яка є однією з найсильніших у світі. Олені О'лір належать також поетичні збірки “Моя рука — на уголів'ї...” і “Прочанські пісні” (2006), переклади повісті-казки Дж. Р. Толкіна “Гобіт, або Туди і звідти” (2007), вона учениця добре знаного в Україні й діаспорі блискучого перекладача з 23 старих і нових мов, ученого-літературознавця, корифея українського художнього перекладу, Шевченківського лауреата, професора Ігоря Качуровського.

Всеволод Ткаченко один із багатьох

учнів і послідовників всеосяжного культуролога й гуманітарія, особистості Франкового візця, керманіча школи українського художнього перекладу 60—80-х років XX століття Григорія Кочура, який перекладав із 28 мов народів світу. За 42 роки літературної діяльності перекладацький доробок В. Ткаченка нагадує широку і розмаїту панораму світової поезії — твори 254 авторів, перекладених із 15 мов, що представляють 36 національних літератур. Географічно — це обшири шести континентів, а хронологічно — 1000-ліття світової поезії. Він — автор численних добірок і книг перекладів українською мовою європейської і світової класичної та сучасної (зокрема франко-, англо-, іспано-, португальомовної, кримськотатарської й російської) поезії, зокрема творів П.-Ж. Беранже (“Пісні”, 1970, 1980), А. Рембо (“П'яний корабель”, 1995), В. Гюго, А. де Ламартіна, Ж. де Нерваля, А. де Мюссе, П. Верлена, Е. Верхарна, Ш. Бодлера, Г. Аполлінера, Л. Арагона, П. Елюара, Ж. Превера, Р. Десноса (“Вірші для слухняних дітей”, 1985; “Троє цуценят покидають Париж”, 1991; “Басчопісеньки і квітосіньки”, 2008), Р. Шара, Ж. Брасенса, Ж. Бреля, Л. С. Сенгора, М. Карема (“Доброта”, 2004), Ж. Гі Пілона, А. Гейбер, Р. Ланьє, О. Пушкіна, М. Лермонтова, Ешмирзи, Ш. Алі та багатьох інших французьких, австралійських, бельгійських, канадійських, кримськотатарських, чилійських і африканських митців (антологія “Поезія Африки”, 1983). Понад 200 статей і публікацій В. Ткаченка про зарубіжні літератури й письменників світу опубліковано в Українській літера-

турній енциклопедії (т. 1—3), Енциклопедії сучасної України (т. 1—11) та періодиці. Його неповторні й змістовні літературно-музичні передачі “Поезія без кордонів” і “Література без кордонів”, що від 2008 р. щотижня звучали на радіоканалі духовного відродження “Культура” (3-ї програми Українського радіо) здобули йому широке визнання й прихильність в інтелігенції та влячних слухачів по всій Україні.

В урочистій атмосфері дипломи лауреатам вручив віце-президент АН ВШ України, завідувач кафедри перекладу Київського університету ім. Бориса Грінченка, доктор фізико-математичних наук Максим Стріха, який відзначив також і творчий внесок номінанта премії 2012 року — перекладача зі Львова Романа Гамади. Палко вітали лауреатів представники київських і львівських університетів, де є кафедри перекладу, а також їхні літературні побратими й колеги по творчому цеху. Особливо теплі слова на адресу видатного українського перекладача Григорія Кочура та цьогорічних лауреатів прозвучали від Надзвичайного й Повноважного Посла України, відомого письменника й перекладача Рауля Чілачави, який подарував головним хранителям Літературного музею Григорія Кочура — синові Андрію та його дружині Марії — розкішно ілюстровану й нещодавно видану в Ризі книгу “Трикольорове сонце”, що містить твори видатного латиського поета Яніса Райніса і в перекладах українською та грузинською мовами. Не менш цікавими були й виступи академіка АН ВШ України, доктора філологічних наук, професора Інституту філології Київського національного універ-

ситету ім. Тараса Шевченка Олександра Чередниченка, доцента кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови цього ж університету, кандидата філологічних наук Віталія Радчука і президента Української асоціації викладачів зарубіжної літератури, завідувача кафедри теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури, професора Гуманітарного інституту Київського університету ім. Б. Грінченка Юрія Ковбасенка, які наголосили на функціях перекладу в сучасному світі, значенні художнього перекладу в розбудові незалежної держави України, нагальній потребі появи нових перекладів вершинних творів світового письменства, зокрема й двомовного видання книг класиків європейської дитячої літератури XX століття Р. Десноса і М. Карема у майстерних перекладах В. Ткаченка як навчальних посібників для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням французької мови. Доцент кафедри перекладознавства та контрастивної лінгвістики ім. Г. Кочура Львівського національного університету ім. І. Франка, кандидат філологічних наук Тарас Шмігер і викладач цього університету Марія Коновалова розповіли про нові дослідження й відкриття у вивченні творчої спадщини Кочура, вони блискуче читали поезії та переклади Григорія Порфировича. У виступах було вкотре наголошено і на чимскорішому виданні двотомної білінгви “Антологія французької поезії XIX—XX століть”, упорядкованої Михайлом Москаленком і на опублікування якої французький уряд надав солідний грант, бо це, як слушно стверджує у своїх спогадах про М. Москаленка науковець Степан Захаркін, не лише його найперший обов'язок і видавництва “Критика” (директор Андрій Мокроусов) перед пам'яттю Михайла Ніконовича. Обидва томи цієї фундаментальної антології включають додатки з українських перекладів XIX—початку XX століть та з антологій 1929—1930 і 1954—1956 років, а також зі зверстаної в 1967—1968 рр. “Антології французької поезії XX століття” (одним із упорядників якої був Григорій Кочур), яка не вийшла з політичних міркувань через арешти одних її учасників-перекладачів (Івана Світличного й Василя Стуса) і заборону злочинним комуністичним режимом друкувати інших (зокрема, геніїв українського художнього перекладу Григорія Кочура і Миколу Лукаша). Поет і етнолог, один із авторів цих рядків Микола Ткач від імені товариства “Чернігівське земляцтво” у м. Києві запросив лауреатів премії та представників святкового дійства взяти участь в урочистому закладенні першої цеглини у прибудову Менської середньої школи ім. Григорія Кочура. Студент Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського Руслан Солоненко супроводжував вечір майстерним виконанням “Місячної сонети” Л. ван Бетховена, пісні “Ой ти, дівчино, з гори́ха зерня” (слова І. Франка, музика — А. Кос-Анатольського) та романсу К. Стеценка “Забудь мене”, створивши незабутню атмосферу цієї яскравої події й високоінтелектуальної бесіди. Далі було вручення лауреатам чудових словників, що побачили світ в ірпінському видавництві “Перун”. Разом із головою Спілки громадських об'єднань “Демократична Київщина” Ігорем Найдюю вручав ці розкішні фоліанти член товариства “Чернігівське земляцтво”, головний редактор видавництва “Перун” В'ячеслав Тимофійович Бусел, який свого часу був сусідом Григорія Кочура в Ірпені. Насамкінець висловлюємо побажання, щоб і керівництво НСПУ не залишало поза увагою подібні урочистості. До цього закликає ім'я Григорія Кочура.

Біля редутив української пісні

Уляна ВОЛІКОВСЬКА
Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Не помилюсь, якщо скажу, що життєвий і творчий девіз композитора і співака Анатолія СЕРДЮКА — “Не залишай мене, любове!”. Це насамперед любов до рідної землі, степу і козацької вольниці. Митець написав дуже багато пісень про Запоріжжя, мальовничу Хортицю, яка постійно надихає його на творчість...

— Тривалий час я був просто музикантом, грав на весіллях. 1988 року створив групу, з якою хотів співати власні пісні. Поступово набрався українського духу. Після фестивалю “Червона Рута” познайомився з Назарієм

Яремчуком, який узяв мене під свою опіку, запросив до Чернівців. Виступаючи на Буковині, був вражений, як там співають козацьких пісень, пісень про Запоріжжя. А я про історію запорізького козацтва майже нічого не знав. Тож коли повернувся на малу батьківщину, наснажений зустріччю з Назарієм Яремчуком, почав шукати пісні про Запоріжжя. Із подивом з’ясував, що їх дуже мало. Тож вирішив сам писати пісні про запорізький край, — розповідав Анатолій Сердюк на творчій зустрічі у Великій концертній студії Будинку звукозапису Національної радіокомпанії України.

Творчий шлях митця багатий на цікаві зустрічі. Запам’ятався знайомство із В’ячеславом Чорноволом, який подарував йому власний годинник і благословив

на пісенну творчість. Знаковим було знайомство у 90-х роках із відомим поетом Григорієм Люти-м, який запропонував написати цикл пісень про Нестора Махна. А. Сердюк узявся за цю тему, народилося чимало знакових творів. Так само плідна співпраця єднає співака з поетесою Ларисою Верьовкою.

— Мені довелося чимало працювати в архівах Запорізького краю, у музеях. Також я організував фольклорну експедицію в пошуках легенд про Нестора Махна. І нарешті 1998 року ми із Запорізьким театром показали музичний спектакль “Гуляйполе”, на 110-ту річницю від дня народження Нестора Махна, — згадував митець.

Анатолій Сердюк ніколи не зраджував своїм переконанням. Йому неодноразово пропонували

співати і писати пісні російською мовою. Щоправда, на одну пропозицію митець таки відгукнувся: співав у Москві “Не покидай мене, любовь”. “Публіка дуже добре прийняла пісню, та після концерту москвичі запитали, чому виконавець із України співав російською. Вони чекали української пісні. Ось такий парадокс. Це додало впевненості, що я на правильному шляху, тож зробив переклад українською”.

На творчому вечорі Анатолій Сердюк виконав відомі твори: “Гей ти, батьку мій, степ широкий” (Дмитро Павличко назвав перлиною української народної пісні), “Хортиця” (на вірші І. Коваль), “Моя Україна” (на вірші М. Луківа), пісню “Яблучко” (на вірші Г. Лютого), яка вже стає народною. “В основі цієї пісні лежить мелодія ле-

гендарної частівки “Яблучко”. Я використав її у приспіві, а також додав народні приказки. Словом, вона зажила новим життям і її підхопили не тільки професійні, а й самодіяльні виконавці”. Уперше пролунала пісня з циклу про Нестора Махна “Паризький дощ”. Анатолій Сердюк висловив надію: “Хочеться, щоб усі українці повернулися додому і працювали на рідній землі”.

Було багато теплих привітань. Зокрема поет Микола Луків наголосив, що Анатолій Сердюк має благородну місію — будити національну пам’ять, національну гідність, звертатися до совісті, пам’яті народу. А поет Вадим Крищенко підсумував, що запорізький співак і композитор стоїть біля редутив збереження української пісні і нашого слова.

— Як починалася Ваша “судова історія”?

— Уже після першого, до того ж на мою користь, судового засідання про поновлення на роботі проти мене у Запоріжжі порушили кримінальну справу (інкримінували незаконне збирання кам’яних раритетів по навколишніх селах). Узяли підписку про невиїзд. Потім порушили другу кримінальну справу, третю (звинувачували в тому, що начебто не узгодив, як слід, проект на спорудження декоративної огорожі та ще й переплатив підрядникові 70548 грн). На додаток, напередодні другого, вирішального для мене судового засідання, київський адвокат раптово, без пояснення, відмовилася вести мою справу. Звісно, через нескінченні допити відразу за трьома кримінальними справами, та ще й давши відповідну підписку, у Київ поїхати я не зміг, відтак усе з моїм поновленням на роботі заглухло. Тим часом усі кримінальні справи закрили. Тільки-но став заспокоюватися, як відкрили дві цивільні справи. Одну я програв, а другу спершу виграв.

— За якою із них наклали арешт на Ваше майно?

— За тією, що виграв.

— Як це?

— Дуже просто. Від кримінальної відповідальності за те, що буцімто заплатив підряднику зайві кошти за виконану роботу, мене звільнили, але від матеріальної — ні. Запорізька міжрайонна природоохоронна прокуратура ініціювала позов про відшкодування мною на користь Хортицького заповідника 70548

На все майно колишнього гендиректора Хортицького заповідника накладено арешт

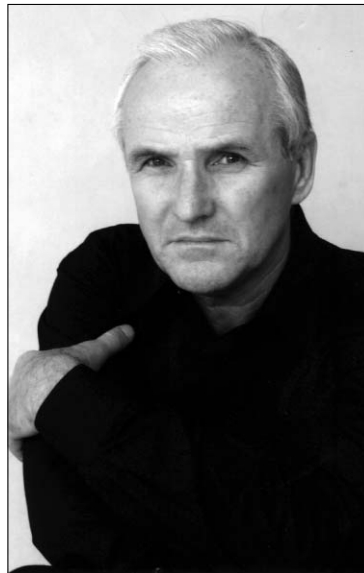
Костянтин Сушко, відомий запорізький публіцист і письменник, автор низки книг про славетну Хортицю, лауреат премії імені Івана Франка, очолив Хортицький заповідник у квітні 2005 року. За його директорства було обладнано промовисті меморіально-туристичні об’єкти “Тарасова Стежка” і “Протовче”, саме Костянтин Іванович домігся оформлення й отримав Державний акт на право постійного користування усією землею Хортиці та прилеглих до заповідника островів. Згодом узявся за масове відновлення курганів, створення меморіально-туристичного комплексу “Скіфський стан” — саме так К. І. Сушкові уявлялося природно-історичне середовище заповідного острова. Згодом, у січні 2007 року, проігнорувавши “прохання” деякого із запорізьких владоможців, Сушко відмовився сприяти можливій прихвистизації будівлі Інституту механізації та електрифікації тваринництва (розміщена на Хортиці, і, згідно з рішенням Кабміну, мала бути передана Заповідникові). Водночас, через об’єктивні причини, виступив проти розгортання підводних дослідницьких робіт біля Хортиці, чим значно послабив свої позиції. Стверджує, що “доброзичливці” об’єдналися, і в жовтні 2007 року брутально усунули його з посади гендиректора. Згодом було відкрито кілька судових справ.

Ми попросили Костянтина Івановича Сушка прокоментувати ситуацію, в якій він опинився.

гривень. Ось суть справи. Для того, щоб автомобілі не заїжджали у зелену зону, я видав розпорядження на певному відрізку шляху у бік Старого Дніпра вкопати великі гранітні брили — естетично, екологічно, надійно й доволі дешево. Але природоохоронний прокурор мав із цього приводу дещо іншу думку. Уже після мого звільнення з посади він організував перевірку, з’ясувалося, буцімто вартість робіт значно завищена, отож мене змушували “повернути державі” 70548 гривень.

— Хіба Ви ту суму привласнили?

— Про це і я запитував у позивачів. Адже не генеральний директор заповідника вів об’єкт, не я визначав розцінки, до того ж, невдовзі після мого звільнення мій спадкоємець і представник підрядника підписали спеціальну угоду про те, що весь обсяг робіт на спорудженні огорожі повністю відповідає сплаченій підрядникові сумі. Навіть коли б перевитрата коштів і була, то хіба я привласнив ті кошти, хіба вони не працюють на збереження заповідника й тепер?! Одне слово, повний абсурд, тож не випадково

2010 року я виграв справу в Жовтневому районному суді міста Запоріжжя. Прокуратура направила скаргу в обласний Апеляційний, я й там її виграв. Потім скарга пішла у Верховний Суд, і ось із Києва несподівано мою справу повернули... на повторний розгляд.

— Спершу у районний?

— Звісно. Слухання справи відбулося в тому ж Жовтневому районному 25 липня цього року. Без мене, оскільки я перебував за межами області, до того ж хворів, про що надіслав до суду довідку та

заяву з проханням перенести засідання. Моє прохання не задовольнили, з рішенням суду, протягом установленого законом терміну, не ознайомили, натомість 10 листопада я отримав із державної виконавчої служби повідомлення, що на все моє рухоме і нерухоме майно накладено арешт...

— Що збираєтеся робити?

— Вперше за всі п’ять років судових розглядів я відчув глибоку втому. Спустошує душу не стільки сам факт надуманих претензій, як те, що після всього, зробленого з моєї ініціативи на Хортиці, коли я не знав вихідних, коли нерідко платив найнятим водіям і бульдозеристам із власної кишені, з мене — НА КОРИСТЬ ЗАПОВІДНИКА, за позовом його керівництва (!) — заповзялися відшкодувати суму, якої я не привласнював і не маю. Через це не так боляче, як сумно і бридко. Ось такий час “Ч” постукав у мої двері.

Спілкувався
Микола ПАЩЕНКО,
м. Запоріжжя

Запорізька обласна організація Національної спілки журналістів України та Запорізька обласна організація Національної спілки письменників України оголосили збір коштів на допомогу К. Сушкові. Кошти можна перераховувати до Запорізького відділення “Приватбанку”, через банкомат, на пенсійний рахунок К. Сушка 6762 4685 0169 3927, або ж передавати готівкою. Тел.: у Києві (044) 279-24-15; у Запоріжжі (0612) 62-68-39 та моб.: (099) 069-52-20.

Олександр Яковчук захоплено слухає виконавців

Надія КИР’ЯН
Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

У вступному слові автор зазначив, що “Просвіта” відіграла величезну роль у розбудові нашого суспільства, у тому, що ми наразі маємо незалежну державу. Цей концерт присвячено тим людям, які створили Товариство, і тим, хто продовжує їхню справу. Олександр Яковчук подякував голові ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Павлові Мовчану за особисту спонсорську допомогу в організації заходу.

Музикознавець, кандидат мистецтвознавства Ольга Кушнірук розповіла про особливості творчості композитора: “Музика Олександра Яковчука відкриває для слухачів нові світи. Вона емоційно виразна, наповнена яскравими образами. Висловлює питомо національний ген романтичного світовідчуття українця.

Вечір присвячено черговій річниці від дня заснування Товариства не випадково. Надзвичайно важлива роль “Просвіти” в історії української культури, особливо у першій третині ХХ століття. Її численні осередки відкрива-

ли для людей можливість інтелектуального збагачення, піднімали культурний рівень соціальних верств, допомагали інтелігенції активізувати цей процес завдяки відкриттю хат-читалень, заснуванню музично-драматичних ігрових гуртків, організації та проведенню різноманітних мистецьких акцій. Так само і музика Олександра Яковчука, яка глибоко відображає внутрішній світ людини, покликана не лише до емоційного співпереживання, а й вимагає від слухачів значних інтелектуальних зусиль, осмислення визначних життєвих проблем, християнських цінностей, власного життєвого шляху”.

Характеризуючи творчий доробок Олександра Яковчука, Ольга Кушнірук наголосила на національних засадах його музики, що виявляється насамперед у прямому зверненні до фольклорних зразків. У доробку композитора понад 250 обробок народних пісень. Звернення до фольклорних джерел спостерігається також опосередковано, в контексті авторського стилю

На перехресті сердець

Свій авторський концерт один із провідних сучасних діячів українського мистецтва, член Національної спілки композиторів Олександр ЯКОВЧУК присвятив 144-річчю Товариства “Просвіта”.

композитора, його музичної мови, музичної лексики, опрацювання історичної тематики. Олександр Яковчук автор монументальної ораторії “Скіфська пектораль”, симфонічної поеми “Золоті ворота”, першої симфонії “Біоритми Чорнобиля”, симфонії, присвяченої Другій світовій війні “Відгомін дитинства”, симфоніч-реквієму “Тридцять третій” та ін.

Крім національного підґрунтя музики Олександра Яковчука, йому притаманна універсальність жанрів. Композитор легко володіє масштабними жанрами симфонії, симфонічної поеми, інструментального концерту і так само легко втілює свій задум у мініатюрні твори, що потребують надзвичайно концентрованої музичної думки; він гостро відчуває прикметний поліфонією традицій час, у якому живе, осмислює цю поліфонію. Дуже яскравий

цикл для фортепіано “Дванадцять прелюдій і фуг”, які вперше виконала його дружина — піаністка Надія Яковчук, а також низка інструментальних сюїт у старовинному стилі.

У творчості Олександра Яковчука простежується спадкоємність кращих традицій української камерної музики. І це не випадково. Адже він навчався композиції у композитора Анатолія Панасовича Коломійця, який був учнем видатного Левка Миколайовича Ревуцького — чийм наставником був Микола Віталійович Лисенко — фундатор української композиторської школи.

Нині у творчому портфелі маестро 9 зразків у жанрі камерної кантати. Цей жанр у вітчизняній музиці з’явився на початку 1970-х років і репрезентував можливість експерименту на рівні драматургії, форми, виражальних засобів,

виконавського складу. Традиційно жанр великої кантати виконують симфонічний оркестр, кілька солістів і хор. Процес відгалуження камерної кантати від великої призвів до зменшення складу виконавців. Камерну кантату зазвичай виконує один соліст і камерний оркестр або камерний ансамбль. Біля витоків жанру української камерної кантати стояли композитори Валентин Сильвестров, Валентин Бібік і тодішній студент Київської державної консерваторії Олександр Яковчук.

На вечорі прозвучало п’ять світових прем’єр Олександра Яковчука — творів сучасної камерної кантати, написаних за останні роки на слова українських поетів: Петра Перебийноса “На перехресті серця”, Бориса Олійника “Я до тебе йшов”, Петра Осадчука “Перегортаючи життя прожите”, Василя Стуса “Благая Бога длань”, Павла Мовчана “Ти”. Чудове виконання солістів Тамари Ходакової, Олександра Бойка та Сергія Бортника, віолончелістки Ольги Заєць, Надії Яковчук (фортепіано), Світлани Іванової (флейта), Юрія Конрада (фагот), а також камерного оркестру “Київська камерата” (диригент Валерій Матюхін) не залишило байдужими слухачів, які нагородили артистів бурхливими оваціями.

Такі концерти — перлини української музики й мають звучати в ефірі. Зробити якісний запис цих кантат пообіцяв допомогти композиторам і артистам Павло Мовчан.

“Київська камерата”

СЛОВО *Просвіти*

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2013

**Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):**

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Черговий редактор
Євген БУКЕТ

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

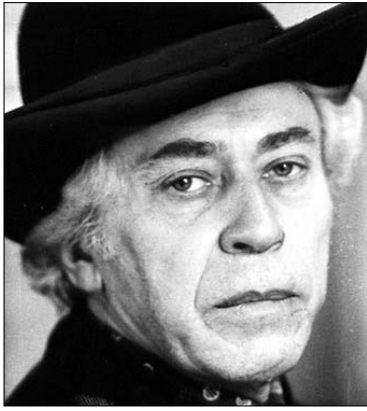
Видруковано з готових фотоформ у
ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у грудні — 18 800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність

інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Упорядник і автор
літературно-критичних розвідок
лауреат Національної премії
ім. Т. Шевченка
Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

Ми горимо немолодим
вогнем...
Л. Лиман

Загадковий поет. Написав
мало. Публікувався рідко. Не

докладав жодних зусиль, щоб
видати окрему збірку.

Тільки до 80-річчя (поет був
ще живий) вийшла в Києві
“Пам'ять” (“Задруга”, 2002) —
упорядкована Р. Доценком кни-
жечка, вірші й проза: “Повість
про Харків”.

Це скромне видання не дає
вичерпного уявлення про Ли-
мана-поета, позаяк у ньому від-
сутня пізня творчість.

Та чи існує вона взагалі? А
якщо так, то якої якості? Пи-
тання зависають у повітрі.

Не потрапили до “Пам'яті”
й деякі вірші з тієї частини
емігрантської преси, яку упо-
ряднику не пощастило роздо-
бути.

Кажу все це до того, щоб
уникнути непорозумінь, коли
з'явиться Лиман повніший і,
можливо, внесе певні поправки
у хід цих міркувань. Лиманів
початок був триумфальний. На

Леонід ЛИМАН (1922—2003)

Біля немолодого вогню

його перші публікації звернули
увагу авторитети.

Є. Маланюк назвав дебю-
танта *чистокровним* поетом, не
зіпсованим літературою.

В. Державин знаходив у йо-
го віршах ознаки геніальності.

Для Ю. Лавріненка Лиман
“духовий аристократ”.

Захоплено відгукувалися й
інші, менш знані. За новобран-
цем закріпилося реноме найви-
датнішого лірика свого поко-
ління.

Синдром колективного за-
темнення? Чи були підстави для
таких високих характеристик?

Були. Ось тільки поет під-
тверджував їх мовби з примусу:
публікувався вряди-годи, а по-
тім і зовсім замовк.

Став жертвою захвалюван-
ня? Душевно зламався, внаслі-
док чого кастальське джерело
замулилося й передчасно пере-
сохло?

Повірити у це непросто пе-
редусім тому, що вірші Лимана
видають його як натуру глибоку
і самозосереджену, певну своєї
сили.

Сила ця благородно стрима-
на: за текстами завжди вчува-
ється більше, ніж у них є. Тому

до них кортить повертатися —
непомилна ознака таланту.

Власне, *справжній* Лиман,
якщо судити за київським ви-
данням, це якихось 20—25 вір-
шів.

Але всі вони, без натяжок,
законна власність української
поезії.

Лиман, хоч і видається
простим, надто тонка субстан-
ція, щоб його розчленовувати у
поверхневий спосіб.

Це простота шляхетної не-
балакучості: ні різких жестів, ні
зайвих слів.

Зрідка хіба що натикаєшся

Перед прологом

Не минути кривавого свята:
Впав набій у будинок Растреллі
І вже бачили в місті солдата
У зверх плану пошитій шинелі.

Задимилась дорога на Крути,
В Козельці спорожніли квартали.
Із Чернігова мають прибути
Батальйони, яких не чекали.

Тут колись комнезам із маєтків
Розтягав килими й гардероби,
Бо рішили сільські осередки
Не залежати більш від Європи.

Все за хліб довелося віднести,
Провалилося щастя в безодню,
І немає ні Бога, ні чести,
Щоб утишити волю голодну.

Зустрічайте ж, як ворога, сина,
Не жахайтесь, шербаті оселі,
Тільки жаль, що як дивна картина
Повалився будинок Растреллі.

Біографія демона

Схилявся над сном королів
У пільмі серпневої ночі
І жаром отрутилив слів
Утрату корони пророчив.

Його оминала юрба,
Як тихо ішов по паркеті.
Він з усміхом скнари й раба
Підносив отруту Джульєті.

Моделлю відрубистих пліч
Приваблював безліч коханок,
Щоб сміхом заповнити ніч
І зникнути знову на ранок.

В рядах пролетарських і він
Підпалював наші ікони,
Та кари страшний передзвін
Загнав його в замок Верони.

Не бачити нових Рів'єр,
Ні хати, ні білого хліба.
І бюргерство з нього тепер
Скептично сміється: майн лібер.

Пам'ять

Там шляхи сибірської розлуки
І такий незрозумілий степ —
В сірім небі пролітають круки,
Молода калина не цвіте.

Там сумуєш ти. І, може, плачеш:
На душі так боляче стає,
Що, можливо, більше не побачиш
Тих країв, де все було твоє.

А у нас тепер думки багаті,
Сяє берег рідної мети.
Я самотній у своїй кімнаті,
Тихо, ніжно: фото і листи.

За вікном шумлять безлисті клени,
І пророчі маряться слова:
Ти колись повернешся до мене —
Як далека пісня степова.

Вальс

Деся грає море, пахне цвіт жасмину,
І все, що є, минулось і було,
Відавши щедро світові данину,
Як біль і сум, зів'яло, відцвіло.

Нове життя повернеться весною,
Прилинуть знову пережиті дні —

Хвилюйся, серце, і не знай спокою,
Дзвенить, бокали, в голубій тині.

І на плече лягають тихо руки,
І ніжний погляд опадає вниз.
Пливтимуть вальсу неповторні звуки,
У котрих повно радості і сліз.

Життя іде і розсипає дати,
Ми горимо немолодим вогнем
І, всіх красот не встигши розпізнати,
У день скорботи помремо, помрем...

Мгарський монастир

Здіймається над берегом Сули,
Хотять воскреснути іржаві стіни,
Та губляться дороги, що лягли
Через усі століття України.

І виростає із отих століть
І землю четвертує непокора,
Жахаючись приречення зотліть
Безумним днем Содому і Гоморри.

Гіркий полин далекої весни,
І холод б'є у монастирські входи,
І ждуть червоно-білої війни
Саперами прибиті загороди.

Бо не у стайні, не в ярах степів
І в захист візмуть не зорю червону —
Вони за тінню еллінських богів
Останню розташують оборону.

xxx

Біля вікна не стійте. Відійдіть
І обережно зачиняйте двері,
Щоби покритий порохом століть,
Не оглядаючись, пройшов “Сальєрі”.

До ваших слів він ревно припаде
Всіма кінцівками липкого тіла,
І половину слави прогуде
Йому услід епоха захирила.

Він поведе у далечині алей,
Заморить чадом довгої розмови,

І у сонети знов замість людей
Повернуться собаки і корови.

xxx

Як білі квіти, виростають дні
І відпливають, кинуті на воду.
Знов пригадати випало мені
Твою далеку нелукаву вроду.

Багато ще зустрінеється зневір,
І це життя поволі стане мітом.
І тільки скрізь, всьому наперекір,
Жіночість осені стоїть над світом.

Ти знов живеш у Харкові тепер
І мусиш знову гірко полюбити
Палац Труда і прапор есесер
І мертвого Держпрому сірі плити.

Затихли вже усі материки,
А ти готова стрінити негоду.
Та подивись: нам суджені вінки
Пливуть безладно, кинуті на воду.

Казка

Ми поїдем на острів зелений,
Там не чути вальсів Шопена,
Але щастя нема взагалі
На руїнах цієї землі.

Даленітима фата моргана,
І нам стане тоді, як омана,
Вітер степу, вінки золоті
І усе, що було в цім житті.

І тубільців оберне у жах
Шкіра звіра в жіночих руках,
Бо коли ти малою була,
Біля вовчої хати жила.

xxx

“Колумбія”, і голуби, і хмари.
І ти виходиш на шумний перон,
Де ждуть свого не шельми, не корсари,
А сірі бюргери, утиснені в закон.

на несподіваний троп: поет намагається не відволікатися від головного.

Головне ж — це зміст, якщо ж точніше — образна фактура цього змісту, загадкового уже з перших строф:

*Зупинились і стали за браму.
І піднісши вперед п'ястуки,
Все викрикують пісню
в нестямі,
А в кишені зелені пляшки.
І цибулю жують. Черевики
На порозі аптеки з багна
Витирають недбало. І крики
Так покірно розносить луна...*

Ті, що зупинились, викрикують у нестямі пісню, жують цибулю, витирають недбало черевики — поетом не названі.

Не названими вони лишаться і в наступних двох строфах:

*Віє жахом із чорного бруку.
Не допоможе "пивнушка" і кріс.
Розітре їх на сіру пилюку
Невідома дорога навкіс.*

...Даленіючий похід орави.
Лише чутно, коли вирина
Недоречністю з першої лави
Приголомшений грім Бажана.

Здогадуємося: йдеться про визволителів. Такими побачив їх автор із протилежного берега.

Незалежно від того, сприймаємо таке бачення чи ні, мусимо визнати — картина, як на долоні.

Власне, поет і не вдається до характеристик, його несприйняття проривається лише словопоеднанням "похід орави", але все, що відбувається, працює на негатив тих, які "стали за браму".

Два останні рядки цього сильного вірша потребують коментаря.

Ідеться про відомий публічний виступ Бажана з вимогою повернути додому, певна річ, для розправи, "колаборантів" з української еміграції.

Але звернімо увагу, як інтелігентно засуджено цей вчинок.

"Приголомшений грім" ще й тому, що несподіваний, бо з "першої лави", бо від Бажана. Він не тільки обурливий, а й недоречний.

Так могла висловитися тільки людина внутрішньої культури.

Лиман і намагався бути нею, говорив про природну тягу до вищості, плекав надію на скоординованість української еліти.

Ю. Шерех писав про те, що йому, Лиману, бракувало сили самоствердження, сили волі, опору, системної освіти, що він цурався злочи дня і людей ("поза-світом-буття"), а інтуїція в нього випереджала розум.

Мабуть, не без цього. Ось тільки інтуїція Лимана — інтуїція поета. А вона — в сенсі точності й випереджальності — подеколи важливіша за розум.

Як Лиман уміє заінтригувати конкретикою і нав'язати своє бачення, уже знаємо.

Ще приклад:

*Задимилась дорога на Крути,
В Козельці спорожніли
квартили,
Із Чернігова мають прибути
Батальйони, яких не чекали.
Тут колись комнезам
із маєтків
Розтягав килими й гардероби,
Бо рішили сільські осередки
Не залежати більш
від Європи...*

Усе той же, сповнений гідності стрим, який і виказує духовний аристократизм, зауважений Лавріненком.

Ненав'язлива філософічність, строгість і стрункність композиції, повторюваність однієї тональності, що підсилює враження цільності, — такий цей поет, у якого нахраписта проза сублимується в поезію.

Відбувається це так непомітно, що таємницю перетворення вдається з'ясувати далеко не завжди.

Якщо до цього додати, що кращі вміщені тут Лиманові вірші написані, коли авторові було за 20 "з хвостиком" (довшим чи коротшим), то, з огляду на їхню дорослість, мимоволі задаєшся питанням — чи не зумовлене подальше мовчання поета тим, що він замолоду заповнив нішу, яку мав би заповнити у літах поважних?

І чи не передчував він і саме це, коли у 22 роки написав: "Ми горимо немолодим вогнем..."?

Якщо ж припущення хибне, то мусимо визнати власну безпорадність: повнота духовного життя поета зазнала деформацій, які не піддаються з'ясуванню без додаткової інформації.

Лишилися недокурки і трави,
Лягли імперії під звалищами стін.
І з іменем далекої Полтави
Ти входиш гордо в брами цих країн.

xxx

Зупинились і стали за браму.
І, піднісши вперед п'ястуки,
Все викрикують пісню в нестямі,
А в кишенях зелені пляшки.

І цибулю жують. Черевики
На порозі аптеки з багна
Витирають недбало. І крики
Так покірно розносить луна.

Віє жахом із чорного бруку.
Не допоможе "пивнушка" і кріс:
Розітре їх на сіру пилюку
Невідома дорога навкіс.

...Даленіючий похід орави.
Лише чутно, коли вирина
Недоречністю з першої лави
Приголомшений грім Бажана.

Звичайне

Наші крила не знають утоми.
Десь далеко і місто, і ти,
Я пішов у життя невідоме,
Щоб ніколи тебе не знайти.

Ти о п'ятій приходиш додому
І нервово здіймаєш пальто,
Бо не верне у щасті німому
Пережитого більше ніхто.

Вилітають ескадри з-за міста,
Видно Харків далеко з вікна,
А у пам'яті музика Ліста
І далека прощальна весна.

Краматорськ

Робочий потяг з Красного Лиману,
Спізнившись, проїхав уночі,
Коли свердлили височінь весняну
Високих домен вогняні смерчі,

І танки йшли з заводу на платформи;
Зенітки збили, але свій літак,
Донбасівець (за браком уніформи)
Ішов на фронт, удягшись у піджак.
...Лишилися там індустріальні клени,
Робочі клуби вицвілі й бліді.
Вже шоста осінь, як віднято в мене
Залізне місто, де я жив тоді.
Минулого не треба повертати —
Чомусь тривожно знову вирина
Останній потяг, без рушниць солдати
І жінка, що ловила шпигуна.

Ніч

Спадає лист осінній навмання,
Жовтневі дні становляться коротші.
Переступивши всю жажливість дня,
Ти повертаєшся в інтимність ночі.

Останнє в місті погаса вікно.
Новий журнал дочитано тобою,
А ніч устоюється, як вино,
Стає чутливішою і німою.

Із півдня хмари за Дунай пливли.
Давно вже люди непробудно спали.
І генії, уникнувши хули,
Верталися назад на п'єдестали.

1948

В парку

Крім парку, не підеш тепер нікуди
(Став поїзд чомусь в Інгольштадті).
На паливо листя згрібали люди:
Буде тепло в чийсь кімнаті.

Щастя приватне. Тут лавка, потік.
"Прострілене серце". Погорду
Зберігши, провірив старий чоловік
Порожню коробку "Old-gold"-у*.

Не птиці, а діти ударили в дзвін,
Збігаючи з довгого валу.
І парк самотнів. І нагадував він
Останню сторінку журналу.

1948

* (Анг.) Дослівно: кольору старого золота
(марка сигарет)

xxx

"Меня любила Вера Иванова.
Наверно, город снова отдадим".
Так підкосила харківська Основа
Сибіряка неспокоєм своїм.

Грабований у Куп'янську пожиток
З кишені взяв невірний побратим,
Лишив один напіврозкритий зшиток
Із почерком нервовим і кривим.

Єсенінське обличчя холодіє,
Проходять мимо пані і пани.
Так на чужому брукові, Росіє,
Ти падаєш із жезлом сатани.

Різдво в Києві

Обліплює Софійські стіни
Недокурками київська шпана,
І перед храмом на коліна
Із сповіддю не стане сатана;
А ранком знову буде жерти
Тривоною сполохані міста,
Бо сном віщуючої смерті
Зрадливо сплять відступники Христа.

1948

xxx

Однакова романтика портів
Нью-Йорку, Севастополю, Бізерти...
Повсюди та ж неумолимість слів:
"Коли від'їхати — це трохи вмерти".

І погасають, як даремний міт,
Усі чуття, нікому не потрібні;
Нове життя і зовсім інший світ,
Як гостя, ждуть на заході чи півдні.

(Ще вчора нас безжурно пестив сміх,
Коли напала випадкова злива).
Хай буде так: на всіх шляхах своїх
Людина є по-своєму щаслива.

Вже в невідоме корабель несе
(Немов новонароджений тепер ти).
Усе залишено, забуто все
(Коли від'їхати — це трохи вмерти).

Люди

По вулицях мокрих, вузьких
Проходять малесенькі люди.
Тепер є вже більше для них
Одягу, мешкань, посуду.

І вулиця вічно пливе,
Мелькають кашкети зелені,
Не видно, хто добре живе,
А в кого пусті кишені.

Вже п'ята година за чверть,
І праця закінчиться всюди,
Щоб вічно змарнілі, як смерть,
Спочили маленькі люди.

1950

Пейзаж

Позавчора тут ями були
(Ця планета утратила скарби),
На вагонах німецькі орли
Виглядають з-під сірої фарби,
Розірвав хтось плакат на стіні,
Перекопано ровом алеї...

Із-за рогу назустріч мені
Наближаються два фарисеї.

1950

3 листа
в Європу

На акаціях сплять синиці.
(Місто тоне в північній імлі).

Десь далеко музеї, столиці,
Лабіринти мостів, кораблі.
Континент обступили собори,
Сяє сонце над килимом нив.
Хай залишиться в пам'яті море
І про Санта Лючію мотив.
В дивнім ритмі гойдаються хвилі
Всіх морів, океанів, озер...

Нескінченні кілометри й милі:
Де ти, що ти і як ти тепер?

1968

